

NAVF'S

UTREDNINGSINSTITUTT

NORGES
ALMENVITENSKAPELIGE
FORSKNINGSRÅD

1970:3

Utredninger om forskning
og høyere utdanning

Forskerrekruttering i Norge -Stipendiat og Universitet

HANS SKOIE OG MARRIGJE SCOBIE:

Stipendiaten - Karrieremønster og arbeidsforhold

The Research Fellow – Career Pattern and
Working Conditions

ULF TORGERSEN:

Stipendiatens vanskelige liv og levnet

The Dismal Life and Times of the
Research Fellow

INSTITUTE FOR STUDIES IN RESEARCH
AND HIGHER EDUCATION

The Norwegian Research Council
for Science and the Humanities.

1970:3

Utredninger om forskning
og høyere utdanning

Forskerrekruttering i Norge -Stipendiat og Universitet

HANS SKOIE OG MARRIGJE SCOBIE:

Stipendiaten - Karrieremønster og arbeidsforhold

The Research Fellow – Career Pattern and
Working Conditions

ULF TORGERSEN:

Stipendiatens vanskelige liv og levnet

The Dismal Life and Times of the
Research Fellow

I N N H O L D

	<u>Side</u>
FORORD	
Hans Skoie og MARRIGJE SCOBIE: STIPENDIATEN - KARRIEREMØNSTER OG ARBEIDSFORHOLD	6
SUMMARY IN ENGLISH	48
Ulf Torgersen: STIPENDIATENS VANSKELIGE LIV OG LEVNET	52
SUMMARY IN ENGLISH	65

F O R O R D

Denne publikasjonen inneholder to bidrag som belyser forskningsrekrutteringen i Norge. Det ene: "Stipendiaten - karrieremønster og arbeidsforhold" er en empirisk undersøkelse blant personer som har innehatt stipend fra universitet eller Norges almenvitenskapelige forskningsråd og er gjennomført av Hans Skoie og Marringje Scobie ved utredningsinstituttet.

Det andre: "Stipendiatens vanskelige liv og levnet" er en bearbeidet versjon av et foredrag som professor Ulf Torgersen ved Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, holdt på statsviterstudentenes vinterseminar 1970. Vi er spesielt glade for at professor Ulf Torgersen har gitt oss anledning til å publisere foredraget.

Oslo, november 1970

NAVF's utredningsinstitutt

Sigmund Vangsnes

STIPENDIATEN - KARRIEREMØNSTER OG ARBEIDSFORHOLD

Hans Skoie og Marringje Scobie

I n n h o l d

	<u>Side</u>
I. Sammendrag	7
II.1. Formålet med undersøkelsen	9
II.2. Undersøkelsens omfang og opplegg	9
II.3. Resultater fra undersøkelsen	11
II.3,1. Hvor lang tid innehar stipendiatene rekrutteringsstilling	11
II.3,2. Hvilke stillinger innehar stipendiat- populasjonen nå (mars 1970)?	16
II.3,3. Dr.gradshyppighet blant stipendiatene	20
II.3,4. Utenlandsopphold	22
II.3,5. Institutt-tilhørighet	24
II.3,6. Stipendiatenes mening om forskningsvilkårene i Norge og arbeidsforholdene i stipendtiden	25
II.3,6 a) Forskningsvilkårene	25
b) Arbeidsforholdene i stipendtiden	29
c) Stipendiatenes kommentarer	32
III. Konklusjon	38
IV. Referanser	40
Appendix I: Spørreskjemaet	41
Appendix II: Data om dem som ikke svarte	45
Appendix III: Samlet stipendiattid - distribusjon	46
Appendix IV. Anvendt tid til doktorarbeid	47
SUMMARY IN ENGLISH	48
LIST OF TABLES AND FIGURES	50

I. Sammendrag.

Denne undersøkelsen tar sikte på å belyse karrieren til et utvalg som har innehatt universitetsstipend eller forskningsstipend fra NAVF. Dessuten ønsker vi å studere hvordan denne gruppen ser på de arbeidsforhold som møtte dem innenfor det norske rekrutteringssystemet.

Vårt utvalg besto av ca. 200 stipendiater innenfor humaniora, realfag og samfunnsvitenskap, og som innehadde et av de ovennevnte stipend høsten 1961 eller høsten 1966. Denne gruppen ble anmodet om å besvare et spørreskjema, og vi oppnådde en meget høy svarprosent (94%).

Den gjennomsnittlige tid i stipendiatstilling var 6,4 år for stipendiaterne fra 1961 og 4,8 år for 1966-gruppen. Dessuten hadde utvalget gjennomsnittlig 0,9 år i vitenskapelig assistentstilling. 44% hadde stipend i mer enn fem år, og pr. mars 1970 hadde 24% stipend fortsatt, de fleste av disse var fra 1966-gruppen, og det betyr at den endelige gjennomsnittstid for stipend trolig blir noe lengre. Tiden i rekrutteringsstilling (stipendiat og vitenskapelig assistent) var lengst innenfor samfunnsvitenskapsgruppen fra 1961, men også innenfor humaniora og realfag var gjennomsnittstiden over 5 år.

Den lange stipendtiden forklares ved at en rekke personer suksessivt innehadde stipend fra flere kilder; spesielt mange hadde både universitetsstipend og NAVF-stipend. Den gjennomsnittlige tid var 4,0 år for NAVF-stipend og 3,8 år for universitetsstipend.

En stor andel (70%) av stipendiatpopulasjonen fra 1961 innehadde i mars 1970 en permanent stilling ved de høyere læresteder. Bare 2% arbeidet innenfor en forskningsinstitusjon utenfor lærestedene, 3% hadde permanent stilling i utlandet, 19% hadde annet arbeid i Norge, og 5% innehadde stipend fortsatt. Innenfor 1966-gruppen innehadde 46% en permanent stilling ved de høyere læresteder, mens en nesten like stor gruppe (43%) fortsatt innehadde stipend i mars 1970. Også innenfor denne gruppen finner vi få personer (2%) som arbeidet ved en forskningsinstitusjon utenfor lærestedene.

36% hadde pr. mars 1970 oppnådd en dr.grad innenfor vår populasjon, og 35% hadde intensjon om å ta en slik grad på kortere eller lengre sikt. Innenfor den gruppen som hadde oppnådd norsk dr.grad skjedde dette på et noe tidligere tidspunkt (m.h.t. alder) enn vanlig for samtlige nordmenn

som oppnådde de tilsvarende dr.grader i de senere år. Stipendiatene anvendte gjennomsnittlig 6-7 år (bruttotid) til dr.arbeidet, mens nettotiden ble angitt til 4-5 år.

Undersøkelsen viser at 66% av stipendiatene hadde vært i utlandet i ett semester eller mer. Samfunnsviterne og realistene reiste hyppigst til Amerika, mens humanistene oftest oppholdt seg i europeiske land.

Stipendiatene ble bedt om å uttale seg om hvordan de var fornøyd med muligheten til å gjennomføre forskningsarbeid i Norge med hensyn til faglig miljø, faglig veiledning, eksperimentelt utstyr, EDB, bibliotek og kontor- og skrivehjelp. Et stort flertall av stipendiatene bedømte den faglige veiledningen negativt, og et noe mindre flertall var misfornøyd med kontor- og skrivehjelpassistenten. De øvrige forhold ble evaluert positivt av et større eller mindre flertall.

I stipendtiden gjorde usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling seg gjeldende hos et stort flertall (65%) innenfor utvalget, men også usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipendet ble anført av mange (40%).

I kommentarene pekte en rekke stipendiater på at forskerutdanningen er svak i Norge, og flere nevnte også at kontakten mellom NAVF og stipendiatene er mangelfull.

II,1. Formålet med undersøkelsen.

Det finnes i dag tilsammen ca. 1400 rekrutteringsstillinger ved de høyere læresteder i Norge. Herav utgjør stipendiatgruppen ca. 450 mens hovedgruppen - de vitenskapelige assistenter - teller ca. 950. Stipendiatstillingene tar sikte på å gi innehaverne adgang til å kvalifisere seg som forskere. De vitenskapelige assistentstillingene åpner også adgang til dette - men som regel i langt mindre grad som følge av at disse stillingene i stor utstrekning også tar sikte på å dekke et undervisnings- eller prosjektassistentbehov.

Dette systemet med slike stipendiat- og assistentstillinger danner basis for rekrutteringen til de permanente vitenskapelige stillinger ved lærestedene, men det er derimot uklart i hvilken utstrekning man intenderer at dette systemet også skal bidra til rekrutteringen ved forskningsinstitusjoner e.l. utenfor lærestedene. (Dette har i noen utstrekning vært berørt i debatter om reformer i forskerutdanningen i de senere år - se f.eks. 1) og 2)).

NAVF's utredningsinstitutt ser det som en vesentlig oppgave å belyse hvordan det nåværende rekrutteringssystem virker for derved bl.a. å kunne besvare de følgende spørsmål:

- a) Hvor arbeider de som har innehatt rekrutteringsstilling? Hvor stor andel går over i permanente stillinger ved lærestedene?
- b) Hvor lang tid innehas rekrutteringsstilling?
- c) Hvordan er kandidatene fornøyd med de forhold som tilbys innenfor rekrutteringssystemet?

Vi legger her fram resultatene fra en begrenset undersøkelse som tar sikte på å belyse disse spørsmål. Ytterligere materiale vil foreligge fra mobilitetsundersøkelsen³⁾.

II,2. Undersøkelsens omfang og opplegg.

Denne rekrutteringsundersøkelsen omfatter personer som har innehatt eller fortsatt innehar et regulært rekrutteringsstipend innenfor de humanistiske, matematisk-naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige fag og som dessuten oppfyller de følgende betingelser:

- a) Universitets- eller NAVF-stipend innehas høsten 1961 eller høsten 1966.
- b) Stipendiaten var på ovennevnte tidspunkt tilknyttet et universitetsinstitutt i Oslo eller Bergen, Institutt for Samfunnsforskning i Oslo eller innehadde et stipend uten noen institutttilknytning.
- c) Stipendet er et regulært rekrutteringsstipend - dvs. at deltidstipend, studentstipend, lektorstipend etc. ikke er inkludert.

Ut fra utredningsinstituttets forskerkartotek fant man at 195 personer tilfredsstilte disse kriterier, og et spørreskjema ble sendt til disse personer i mars 1970 (Appendix I). Vi oppnådde en meget høy svarprosent innenfor samtlige fagområder slik Tabell II,1 viser.

Vi anvender heretter de følgende forkortelser for fagområdene:

- HF = humaniora
- MN = matematikk-naturvitenskap
- SV = samfunnsvitenskap

Tabell II,1. Antall stipendiater som ble spurt, henholdsvis svarte etter fagområde.

	F a g o m r å d e			
	HF	MN	SV	Sum
Antall som ble spurt	73	68	54	195
Antall som svarte	67	63	53	183
% som svarte	91,8	92,7	98,2	93,9

Våre analyser omfatter derfor 183 personer; 67 innenfor humaniora, 63 innenfor matematikk-naturvitenskap og 53 innenfor samfunnsvitenskap, og fordelingen på kjønn er angitt i Tabell II,2.

Tabell II,2. Stipendiatpopulasjonen etter kjønn og fagområde.

Kjønn	F a g o m r å d e							
	HF		MN		SV		Sum	
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%
Menn	58	86,6	51	81,0	43	81,1	152	83,1
Kvinner	9	13,4	12	19,0	10	18,9	31	16,9
I alt	67	100	63	100	53	100	183	100

Vi vil ikke skille mellom forskningsstipend fra NAVF og universitetsstipend, da det viser seg at svært mange har innehatt begge disse to stipendtyper. Vår populasjon omfatter de to delpopulasjonene 1961 og 1966; 1961-populasjonen består av de som innehadde stipend høsten 1961, mens 1966-populasjonen omfatter stipendiatene fra høsten 1966, og som samtidig ikke innehadde stipend høsten 1961. Dette betyr at 1961- og 1966-populasjonene ikke representerer de som påbegynte stipend i de respektive år; dette er gjort slik fordi utredningsinstituttets forskerkartotek lettest mulig gjør et slikt utvalg.

Etter disse definisjoner omfatter 1961-populasjonen 93 personer og 1966-populasjonen 90. Det viser seg at 44 personer fortsatt (mars 1970) innehar stipend - herav 39 fra 1966-populasjonen. De som første gang påbegynte et stipend høsten 1966 har således ikke hatt mulighet til å inneha stipend lenger enn 4 år.

Fra forskerkartotekene har vi endel data om den beskjedne gruppen (12 personer) som ikke besvarte spørreskjemaet - jfr. Appendix II.

II,3. Resultater fra undersøkelsen.

II,3.1. Hvor lang tid innehar stipendiatene rekrutteringsstilling?

Det viser seg at i denne stipendiatpopulasjonen har 61 personer eller 1/3 også innehatt en vitenskapelig assistentstilling. Men gjennomsnittstiden i en slik assistentstilling har bare vært 0,9 år, mens den samlede stipendtid har vært 5,6 år (6,4 år for 1961-populasjonen og 4,8 år for 1966-populasjonen). Dette betyr at vår

stipendiatpopulasjon gjennomsnittlig har vært 6,5 år i rekrutteringsstillinger.

Vi minner om at de personer som oppnådde stipend første gang høsten 1966 ikke har hatt mulighet til å inneha stipend mer enn 4 år, og at en rekke personer fra 1966-gruppen fortsatt (mars 1970) har stipend. Dette betyr at den endelige gjennomsnittlige stipendiattid for denne gruppen trolig vil bli lengre (jfr. nedenfor) enn den er for mars 1970.

Stipendiatene innenfor de matematisk-naturvitenskapelige fag har vært lengst i en vitenskapelig assistent-stilling, mens humanistene i meget liten utstrekning har vært innom en slik stilling - jfr. Tabell II,3.

Tabell II,3. Stipendiatpopulasjonen etter fagområde og gjennomsnittlig tid i rekrutteringsstilling. Antall som har innehatt en vitenskapelig assistentstilling er angitt i parentes.

Fag- område	Gjennomsnittstid i år		
	Stipendiat	Vitenskapelig assistent	Samlet
HF	5,1	0,2 (8)	5,3
MN	5,1	1,4 (32)	6,5
SV	6,7	1,0 (21)	7,7
Samlet	5,6	0,9 (61)	6,5

Note: Den gjennomsnittlige stipendtid er noe forskjellig for 1961- og 1966-gruppene (spesielt for samfunnsvitenskap) - jfr. Tabell II,4 nedenfor.

Hvis vi skiller mellom stipendiatpopulasjonene for 1961 og 1966, finner vi ingen stor forskjell med hensyn til stipendtidens lengde for humaniora og realfag, men for samfunnsvitenskap er forskjellen stor; den gjennomsnittlige stipendtid har vært hele 8 år for 1961-gruppen. Innenfor 1966-populasjonen er det mange (39) som fortsatt har stipend, og det er derfor grunn til å tro at den endelige gjennomsnittstid for 1966-gruppen vil bli like høy som for 1961-gruppen

(dog med et mulig unntak for samfunnsvitenskap). I Tabell II,4 nedenfor er angitt den samlede stipendtid (gjennomsnitt og median) for hvert fagområde, og i parentes har vi angitt data for de grupper som fortsatt innehar stipend. Vi merker oss at gjennomsnitts- og mediantid atskiller seg lite.

Tabell II,4. Samlet stipendtid (gjennomsnitt og median) for Stipendiatpopulasjonene for 1961 og 1966. I parentes angis de som pr. mars 1970 har stipend.

Fag- område	1961-gruppen			1966-gruppen			Samlet		
	Antall	Median	Gj.sn.	Antall	Median	Gj.sn.	Antall	Median	Gj.sn.
HF	28 (1)	5,3	5,3	39 (14)	5,3	5,0	67 (15)	5,3(5,5)	5,1(5,7)
MN	31 (2)	5,6	5,7	32 (15)	5,3	4,6	63 (17)	5,4(6,5)	5,1(6,1)
SV	33 (2)	8,1	7,8	19 (10)	5,6	4,7	52 (12)	6,4(5,8)	6,7(5,7)
S u m	92 (5)	6,3	6,4	90 (39)	5,4	4,8	182 (44)	5,7(6,6)	5,6(5,8)

I Tabell II,5 har vi angitt den prosentvise fordeling av samlet stipendtid, og vi finner at 22% av populasjonen har hatt stipend i 3 år eller mindre, mens 56% har hatt stipend i inntil 5 år. Videre finner vi at 10% har innehatt stipend i 10 år eller mer, og at stipendtiden er lengst innenfor samfunnsvitenskap slik vi allerede har påvist i Tabell II,4.

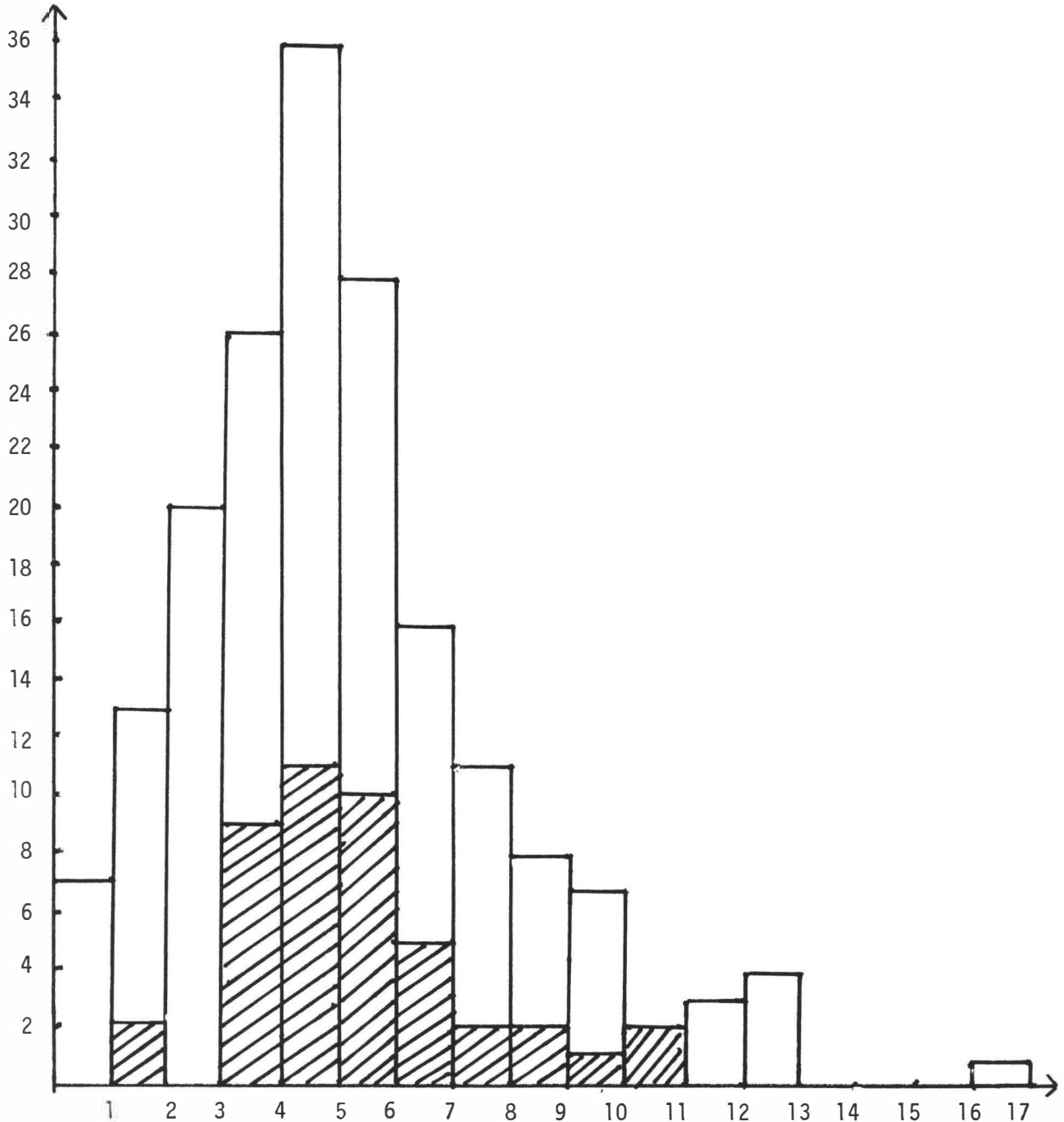
Tabell II,5. Stipendiatpopulasjonen fordelt etter samlet stipendtid.

Fag- om- råde	Samlet stipendtid i år										Median	Gj.sn.		
	1-3		4-5		6-7		8-9		≥ 10				Totalt	
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%			Ant.	%
HF	15	22,4	25	37,3	18	26,9	4	6,0	5	7,4	67	100	5,3	5,1
MN	18	28,6	21	33,3	14	22,2	7	11,1	3	4,8	63	100	5,4	5,1
SV	7	13,4	16	30,8	12	23,1	8	15,4	9	14,3	52	100	6,4	6,7
Sum	40	21,9	62	33,9	44	24,0	19	10,4	17	9,8	182	100	5,7	5,6

Figur II,1 nedenfor viser i histograms form hvordan samlet stipendtid varierer fra 1 til 17 år - og at 5 år er den mest vanlige stipendtid.

Figur II,1. Stipendiatpopulasjonen fordelt etter samlet stipendtid. (Det skraverte felt angir de personer som fortsatt har stipend).

Antall personer

Universitetsstipendene gis vanligvis for 5 år, mens NAVF's forskningsstipend gis for ett år av gangen med adgang til fornyelse - dog uten at det har vært angitt noen fast øvre grense for antall fornyelser. Den forholdsvis lange samlede stipendtid som vi har funnet (gjennomsnittlig 5,6 år) skyldes det forhold at en rekke personer oppnår stipend fra flere kilder - dette har vært mest utbredt innenfor samfunnsvitenskap hvor samtlige personer har innehatt NAVF-stipend minst én gang, 52% har også innehatt universitetsstipend og 14% et stipend fra en annen kilde - slik vi ser i Tabell II,6.

Tabell II,6. Stipendiatpopulasjonen fordelt etter hvor mange som har innehatt minst ett stipend fra NAVF, universitet (U&H) eller andre kilder.

Fag- om- råde	NAVF		U & H		Andre		Totalt	
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%
HF	60	89,6	35	52,2	7	10,5	67	100
MN	40	63,5	36	57,1	7	11,1	63	100
SV	52 ^{*)}	100	27	51,9	7	13,5	52	100
Sum	152	83,5	98	53,9	21	11,5	182	100

*) Vi mangler opplysninger for en SV-stipendiat.

Den gjennomsnittlige stipendtid innenfor hver stipendkategori (samlet) er vist i Tabell II,7. Vi ser at gjennomsnittstiden er ca. 4 år både for NAVF-stipend og universitetsstipend og med små variasjoner mellom fagområdene.

Tabell II,7. Samlet gjennomsnittstid innenfor hver stipendkategori.

Fagområde	S t i p e n d k a t e g o r i		
	NAVF	U & H	Andre
HF	3,3	4,1	2,3
MN	4,5	3,9	2,6
SV	4,4	4,0	3,4
S u m	4,0	3,8	2,8

NAVF finansierte den største andel stipendår innenfor vår populasjon - 58%, mens universitetene finansierte 36% og andre kilder 6%. NAVF's andel var spesielt stor innenfor samfunnsvitenskap (63%) slik Tabell II,8 angir.

Tabell II,8. Stipendiatpopulasjonens totale stipendtid prosentvis fordelt etter kategori (dvs. finansieringskilde).

Fagområde	S t i p e n d k a t e g o r i			
	NAVF	U & H	Andre	S u m
HF	55,9	30,5	4,6	100
MN	54,0	39,7	6,3	100
SV	63,4	29,9	6,7	100
S u m	57,8	36,3	5,9	100

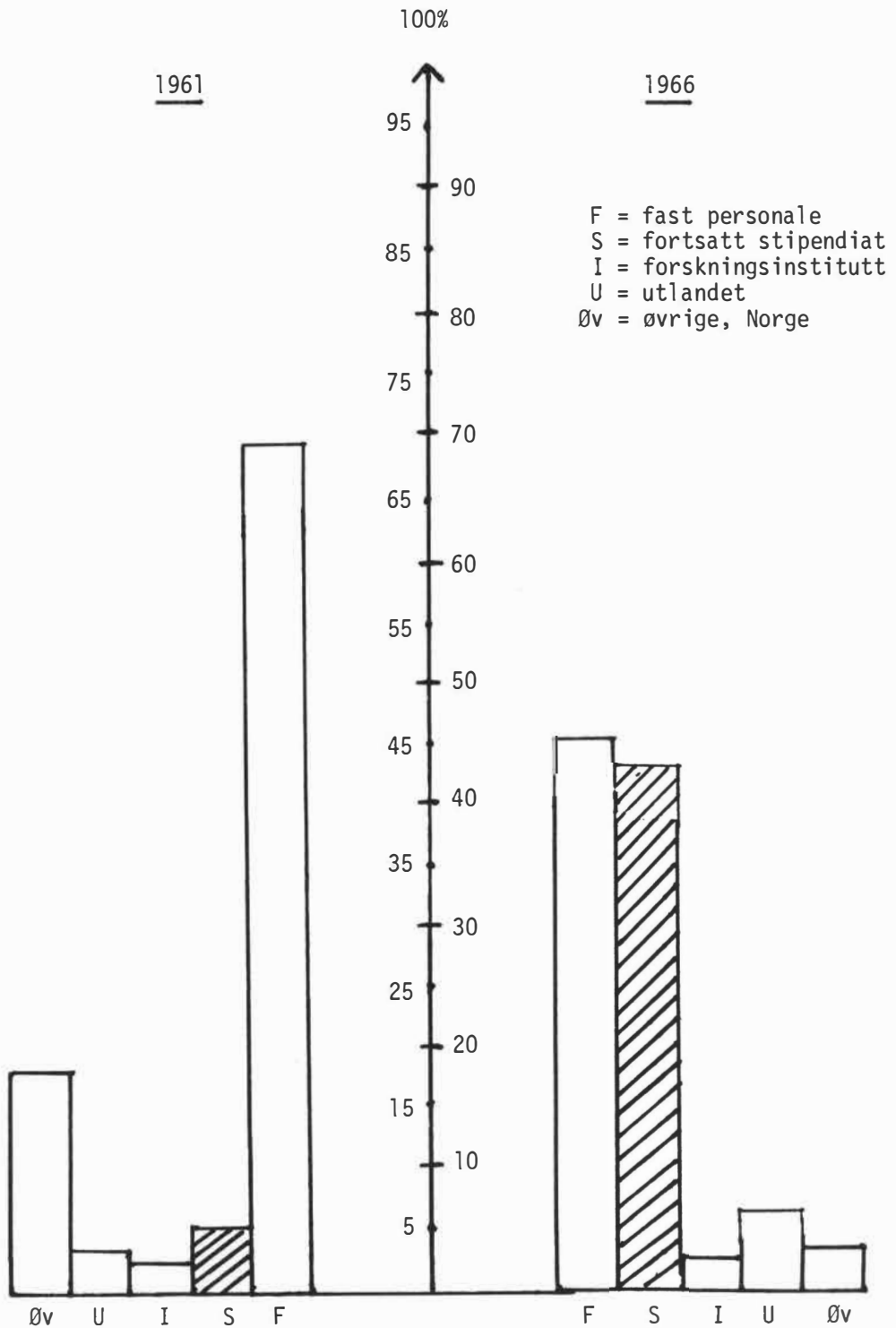
II,3,2. Hvilke stillinger innehar stipendiatpopulasjonen nå (mars 1970)?

Vi finner at en stor andel (70%) av stipendiatpopulasjonen fra 1961 nå innehar en permanent stilling ved de høyere læresteder. Bare 2% arbeider innenfor en forskningsinstitusjon utenfor lærestedene, 3% har permanent stilling i utlandet, 19% har annet arbeid i Norge og 5% innehar stipend fortsatt. Innenfor 1966-gruppen innehar 46% en permanent stilling ved de høyere læresteder, men en stor gruppe (43%) innehar fortsatt stipend.

Tabell II,9. Stipendiatpopulasjonene fordelt etter stilling i mars 1970.

S t i l l i n g	1961		1966	
	Antall	%	Antall	%
Professor	13	14,0	8	8,9
Dosent	14	15,1	1	1,1
Førsteamanuensis	11	11,8	3	3,3
Amanuensis eller lektor	27	29,0	29	32,3
Sum fast personale	65	69,9	41	45,6
Stipendiat fortsatt	5	5,4	39	43,3
Forskningsinstitusjoner	2	2,1	2	2,2
Utlandet	3	3,2	5	5,6
Øvrige, Norge	18	19,4	3	3,3
S u m	93	100	90	100

Figur II,2 nedenfor viser grafisk stipendiatpopulasjonen fra henholdsvis 1961 og 1966 fordelt etter nåværende stilling (mars 1970).

Vi finner at nåværende stilling varierer med fagområde, og i Tabell II,10 viser vi først hvor mange som innehar en fast universitetsstilling innenfor hvert fagområde. I parentes angir vi den prosentandel som fortsatt har stipend.

Tabell II,10. Prosentandel av stipendiatpopulasjonene som innehadde en fast universitetsstilling. I parentes er angitt den andel som i mars 1970 fortsatt har stipend.

Fagområde	1961		1966		Totalt	
HF	65,5	(3,5)	50,0	(36,8)	56,7	(22,4)
MN	67,7	(6,5)	40,6	(46,8)	54,0	(27,0)
SV	76,5	(5,9)	42,1	(52,6)	64,2	(22,6)
S u m	69,9	(5,4)	45,6	(43,3)	57,8	(24,0)

Innenfor 1961-populasjonen finner vi som nevnt at 70% innehar en permanent stilling ved de høyere læresteder - og av denne andelen er hele 77% blant samfunnsviterne. Vi vil nå se på hvordan det totale bildet er for hvert fagområde.

Tabell II,11. Stipendiatpopulasjonene innenfor humaniora fordelt etter stilling i mars 1970.

S t i l l i n g	1961		1966	
	Antall	%	Antall	%
Professor	5	17,2	4	10,5
Dosent	5	17,2	1	2,6
Førsteamanuensis	1	3,5	2	5,3
Amanuensis eller lektor	8	27,6	12	31,6
Sum fast personale	19	65,5	19	50,0
Stipendiat fortsatt	1	3,5	14	36,8
Forskningsinstitusjoner	-	-	-	-
Utlandet	-	-	2	5,3
Øvrige, Norge	9	31,0	3	7,9
S u m	29	100	38	100

Vi ser at 66% av humanistene fra 1961 og 50% fra 1966 innehar en permanent stilling ved de høyere læresteder - og 17% fra 1961-gruppen innehar et professorat. Ingen humanister arbeider ved forskningsinstitusjoner utenfor lærestedene, mens 31% fra 1961 og 8% fra 1966-gruppen innehar annet arbeid i Norge.

Tabell II,12. Stipendiatpopulasjonene innenfor de matematisk-naturvitenskapelige fag fordelt etter stilling i mars 1970.

S t i l l i n g	1961		1966	
	Antall	%	Antall	%
Professor	1	3,2	2	6,2
Dosent	5	16,1	-	-
Førsteamanuensis	6	19,4	-	-
Amanuensis eller lektor	9	29,0	11	34,4
Sum fast personale	21	67,7	13	40,6
Stipendiat fortsatt	2	6,5	15	46,8
Forskningsinstitusjoner	2	6,5	2	6,3
Utlandet	1	3,2	2	6,3
Øvrige, Norge	5	16,1	-	-
S u m	31	100	32	100

Tabellen viser at 68% av realistene fra 1961 og 41% fra 1966 innehar en permanent stilling ved lærestedene - i den siste gruppen har fortsatt 47% stipend. Bare 4 personer (6%) arbeider ved forskningsinstitusjoner utenfor lærestedene, og 16% fra 1961-gruppen har annet arbeid i Norge (ingen fra 1966-gruppen).

Tabell II,13. Stipendiatpopulasjonene innenfor de samfunns-
vitenskapelige fag fordelt etter stilling
1 mars 1970.

S t i l l i n g	1961		1966	
	Antall	%	Antall	%
Professor	8	23,5	1	5,3
Dosent	4	11,8	-	-
Førsteamanuensis	4	11,8	1	5,3
Amanuensis eller lektor	10	29,4	6	33,6
Sum fast personale	26	76,5	8	42,1
Stipendiat fortsatt	2	5,9	10	52,6
Forskningsinstitusjoner	-	-	-	-
Utlandet	2	5,9	1	5,3
Øvrige, Norge	4	11,7	-	-
S u m	34	100	19	100

Blant samfunnsviterne innehar 77% fra 1961-gruppen permanent stilling ved lærestedene, og den tilsvarende andelen for 1966-gruppen er 42% - men fra denne gruppen har 53% fortsatt stipend. Ingen arbeider i forskningsinstitusjoner utenfor lærestedene, og bare 4 personer (12%) fra 1961-gruppen har annet arbeid i Norge (ingen fra 1966-gruppen).

II,3,3. Dr.gradshyppighet blant stipendiatene.

Blant stipendiatene hadde 65 personer (35%) oppnådd en dr.grad - herav innehadde 7 personer en Ph.D. fra USA, og 7 personer hadde en utenlandsk dr.grad fra et annet land. De som ikke hadde en slik grad ble spurt om hvorvidt de "tar sikte på" en dr.grad, og det viste seg at 61 svarte positivt på dette spørsmålet. 36 av disse svarte at de tar sikte på en slik grad "i nær framtid" og 27 "på lengre sikt". Tilsammen 23 personer - 13% - svarte at de ikke tar sikte på en slik grad, mens 32 personer - 18% - svarte "vet ikke" på dette spørsmålet. Blant de 23 som ikke tar sikte på dr.graden var 5 professorer, og etter gjeldende regler nå utelukket fra å ta en slik grad. Humanistene tok hyppigst dr.graden innenfor vår populasjon - jfr. Tabell II,14.

Tabell II,14. Stipendiatpopulasjonen fordelt etter oppnådd dr.grad, eventuell intensjon om å ta en slik grad.

Fag- om- råde	Har dr.grad				"Tar sikte på" dr.grad				I alt
	Norsk	Uten- landsk	S u m		Nær fram- tid	Lengre sikt	Vet ikke	Nei	
HF	25	5	30	46,1	16	8	10	3 (2)	67
MN	15	8	23	35,4	7	12	13	8 (1)	63
SV	11	1	12	18,5	13	7	9	12 (2)	53
Sum	51	14	65	100	36	27	32	23 (5)*	183
%			35,5		19,7	14,7	17,5	12,6	100

* Professorer, og etter gjeldende regler nå utelukket fra å ta en slik grad.

Doktorene ble også spurt om hvor lang tid de var opptatt med sitt doktorarbeid, og de ble anmodet om å oppgi bruttotid og nettotid. Bruttotiden ble definert som antall år fra påbegynt forskningsarbeid og inntil avsluttet avhandling, mens nettotiden ble definert som bruttotiden skjønnsmessig fratrukket tid som er anvendt til annet arbeid. Disse definisjonene er åpenbart problematiske - det er bl.a. et spørsmål om hvorvidt de blir oppfattet relativt likt blant de som skal svare. Dessuten er det selvsagt også forbundet med problemer å besvare et slikt spørsmål retrospektivt. Vi gjengir resultatene i Tabell II,15 nedenfor.

Tabell II,15. Alder og anvendt tid i gjennomsnitt ved oppnåelse av norsk dr.grad (mediantid angitt i parentes) innenfor stipendiatpopulasjonen.

Fag- om- råde	Alder ved oppnåelse av dr.grad		Tid anvendt til dr.arbeidet		Antall
			Bruttotid	Nettotid	
HF	39	(38)	7,0 (7)	4,4 (4,5)	25
MN	34	(34)	6,0 (6)	3,5 (3,0)	15
SV	37	(37)	6,5 (6)	3,9 (4,0)	11
Sum	37	(37)	6,6 (7)	4,0 (4,0)	51

Tabellen viser at norsk dr.grad ble oppnådd ved en gjennomsnittsalder av 37 år (medianalder 37 år) innenfor stipendiatpopulasjonen. Humanistene var eldst - i gjennomsnitt 39 år - og realistene yngst (34 år). Det er grunn til å tro at disse gjennomsnittstall vil bli noe høyere når flere har oppnådd dr.grad - jfr. Tabell II,14. De angitte tall er 3-4 år lavere enn de tilsvarende tall for samtlige nordmenn som har oppnådd de respektive dr.grader i perioden 1965-1969⁸). (Men på bakgrunn av stipendiatenes lave pliktarbeid kan det likevel tenkes at vi vil få en lavere dr.gradsalder innenfor denne gruppen.)

Tabellen viser også at den anvendte tid til dr.arbeidet bedømmes til 6-7 år (brutto) og 4-5 år i nettotid, og realistene anvender noe kortere tid enn de øvrige grupper. I Appendix IV er bruttotid og nettotid angitt nærmere.

II,3,4. Utenlandsopphold.

Stipendiatene ble anmodet om å angi alle utenlandsopphold av varighet ett semester eller lenger. Resultatene viser at 66% av stipendiatene har foretatt minst ett slikt besøk, og gjennomsnittlig er det foretatt 1,6 reiser pr. person blant dem som har vært i utlandet. Relativt sett har flest filologer (72%) hatt minst ett slikt utenlandsopphold, men i denne gruppen forekommer to eller flere reiser sjeldnere enn hos realistene og samfunnsviterne slik Tabell II,16 viser.

Tabell II,16. Utenlandsopphold (av minst ett semesters varighet) blant stipendiatene.

Fagområde	Antall stipendiater	Antall som har minst ett utenlandsopphold		Antall utenlandsopphold	
				Samlet	Gjennomsnitt (for dem som reiser)
HF	67	48	71,6%	68	1,4
MN	63	43	68,3%	68	1,6
SV	53	30	56,6%	55	1,8
Sum	183	121	66,1%	191	1,6

I en annen studie⁴⁾ ble det vist at 75% av det faste personalet i realfag og samfunnsvitenskap ved Universitetet i Oslo har foretatt minst ett slikt utenlandsbesøk, og gjennomsnittlig 2 reiser pr. person. Hvis vi tar hensyn til at vår stipendiatpopulasjon er yngre enn det faste personalet i den ovennevnte undersøkelsen, er det grunn til å tro at reisefrekvensen blant stipendiatene vil bli minst like stor som blant det ovennevnte faste personalet.

Vi finner at hovedtyngden (67%) av utenlandsoppholdene har en varighet av ett år eller mindre - jfr. Tabell II,17.

Tabell II,17. Stipendiatenes utenlandsbesøk etter varighet.

Fag- område	Antall besøk	Besøkenes varighet (t) i år			
		$\frac{1}{2} \leq t < 1$	t = 1	1 < t ≤ 2	t > 2
HF	68	18	24	11	15
MN	68	12	25	16	15
SV	55	10	39	6	0
Totalt antall	191	40	88	33	30
%	100	21	46	17	16

Hvis vi ser på hvor stipendiatene har reist, finner vi at 33% av samtlige stipendiatene har vært i Amerika minst én gang. De tilsvarende tall for de nordiske land er 12%, Europa forøvrig 28% og andre verdensdeler 5%. Tabell II,18 viser også at blant samfunnsviterne har langt de fleste reist til Amerika, mens Europa har vært det mest vanlige reisemål for humanistene. Dette korresponderer også med den ovennevnte undersøkelsen⁴⁾.

Tabell II,18. Antall stipendiater som har hatt minst ett opphold i henholdsvis Norden, Europa forøvrig, Amerika og andre land.

Fag- om- råde	Norden		Europa forøvrig		Canada og USA		Andre steder		Antall som har minst ett opphold		Antall stipen- diater	
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%
HF	10	15	24	36	10	15	4	6	48	72	67	100
MN	10	16	19	30	24	38	1	2	43	68	63	100
SV	2	4	9	17	27	51	5	9	30	57	53	100
Sum	22	12	52	28	61	33	10	5	121	66	183	100

Note: Ved tolkningen av denne tabellen bør man være oppmerksom på at en person kan ha besøkt flere enn ett av de angitte geografiske områder - jfr. det gjennomsnittlige antall utenlandsopphold.

Stipendiatene ble også spurt om utenlandsoppholdet(ene) ga faglig utbytte, og en overveldende majoritet krysset av de positive svaralternativene "inspirerte til forskningsarbeid", "ga kjennskap til nye forskningsmetoder" og "muliggjorde kontakt med fagkolleger".

II,3,5. Institutttilhørighet.

Vi har foreløpig ikke analysert hvorvidt det eksisterer noen forskjell mellom de stipendiater som har arbeidet ved store, henholdsvis små institutter, men vi vil peke på at to stipendiatgrupper skiller seg noe ut:

- a) De uavhengige stipendiater - dvs. de personer som ikke har arbeidet ved noe bestemt institutt i stipendtiden; 19 humanister og 4 samfunnsvitere.
- b) De personer som har arbeidet ved Institutt for Samfunnsforskning i Oslo; tilsammen 19 personer fra vår populasjon arbeidet ved dette instituttet høsten 1961 eller høsten 1966 (ytterligere 4 personer har arbeidet ved dette instituttet på andre tidspunkter).

Innenfor den første gruppen - de uavhengige stipendiatene - finner vi en kortere gjennomsnittlig stipendtid (4,1 år) enn for den totale stipendiatpopulasjonen, og nesten halvparten innenfor denne gruppen har forlatt universitetssystemet (4 er amanuenser eller universitetslektorer, 6 innehar stipend fortsatt, 2 er emigrert og hele 11 personer har annet arbeid i Norge).

Innenfor gruppen ved Institutt for Samfunnsforskning finner vi en stikk motsatt tendens; stipendtiden har gjennomgående vært meget lang - 9 år i gjennomsnitt - og denne gruppen har i høy grad forblitt innenfor universitetssystemet; 5 er professorer, 2 dosenter, 7 amanuenser eller universitetslektorer, 3 innehar stipend fortsatt, 1 har emigrert, og bare 1 person har annet arbeid i Norge.

I,3,6. Stipendiatenes mening om forskningsvilkårene i Norge og arbeidsforholdene i stipendtiden.

a. Forskningsvilkårene.

Stipendiatene ble stilt følgende spørsmål: "Hvordan har De vært fornøyd med muligheten til å gjennomføre Deres forskningsarbeid i Norge med hensyn til faglig miljø, faglig veiledning, eksperimentelt utstyr, EDB, bibliotek, kontor- og skrivehjelp". For hver kategori ble det angitt følgende svarmuligheter med hensyn til grader av å være fornøyd: meget dårlig (+), dårlig (+), tilfredsstillende (0), bra (+) og meget bra (++).

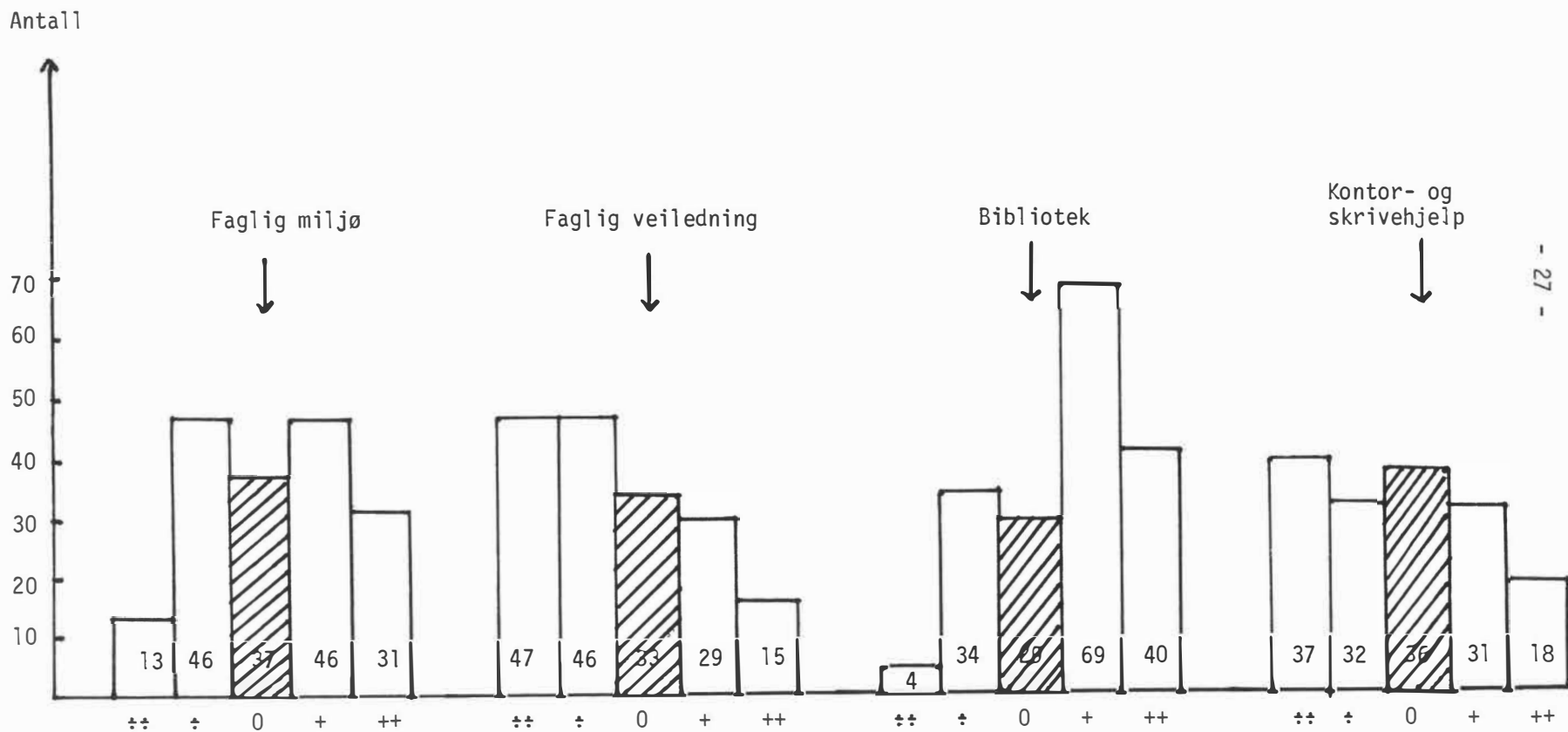
Totalt sett oppgir det største flertallet av stipendiatene å være misfornøyd med den faglige veiledningen - hele 47 personer anser denne som meget dårlig. Et noe mer beskjedent flertall oppgir å være misfornøyd med kontor- og skrivehjelpsassistansen. Det faglige miljø bedømmes positivt av et lite flertall av stipendiatene, men hele 46 anser miljøet for å være dårlig. Biblioteks-mulighetene bedømmes positivt av det største flertallet blant stipendiatene, og 40 personer er meget fornøyd.

I Tabell II,19 nedenfor gjengir vi de detaljerte svar på dette spørsmålet, og Figur II,3 gir i histograms form en oversikt over svarene.

Tabell II,19. Stipendiatenes mening om forskningsvilkår i Norge.

Forskningsvilkår	Meget dårlig ⇕⇕	Dårlig ⇕	Tilfredsstillende 0	Bra +	Meget bra ⇕⇕	Ubesvart	Ikke aktuelt	Totalt
<u>HF</u>								
Faglig miljø	6	20	14	16	4	2	5	67
Faglig veiledning	23	16	11	11	1	2	3	67
Ekspérimentelt utstyr	1	-	2	1	-	2	61	67
EDB	1	-	1	-	3	2	60	67
Bibliotek	-	17	7	26	13	2	2	67
Kontor- og skrivehjelp	22	6	7	9	3	2	18	67
<u>MN</u>								
Faglig miljø	3	17	17	15	9	1	1	63
Faglig veiledning	11	17	14	11	4	1	5	63
Ekspérimentelt utstyr	3	7	12	16	5	-	20	63
EDB	2	2	9	10	1	-	39	63
Bibliotek	1	3	14	24	20	1	-	63
Kontor- og skrivehjelp	4	17	18	11	6	1	6	63
<u>SV</u>								
Faglig miljø	4	9	6	15	18	-	1	53
Faglig veiledning	13	13	8	7	10	-	2	53
Ekspérimentelt utstyr	2	4	7	12	-	-	28	53
EDB	-	-	10	9	8	-	26	53
Bibliotek	3	14	8	19	7	-	2	53
Kontor- og skrivehjelp	11	9	11	11	9	-	2	53
<u>SUM</u>								
Faglig miljø	13	46	37	46	31	3	7	183
Faglig veiledning	47	46	33	29	15	3	10	183
Ekspérimentelt utstyr	6	11	21	29	5	2	109	183
EDB	3	2	20	19	12	2	125	183
Bibliotek	4	34	29	69	40	3	4	183
Kontor- og skrivehjelp	37	32	36	31	18	3	26	183

Figur II,3. Stipendiatenes mening om forskningsvilkår i Norge.

Faglig veiledning bedømmes negativt av et flertall av stipendiater innenfor alle fagområder, men misnøyen er klart størst blant humanistene hvor svarfordelingen er som følger: 23 meget dårlig, 16 dårlig, 11 tilfredsstillende, 11 bra og 1 meget bra.

Kontor- og skrivehjelp anses også mest negativt blant humanistene - 22 finner den meget dårlig. Også blant realistene er det et negativt flertall, mens bildet er mer balansert blant samfunnsviterne.

Faglig miljø bedømmes totalt sett positivt av et lite flertall. Dette flertallet er størst blant samfunnsviterne, hvor svaralternativet meget bra er anvendt hyppigst. Blant realistene bedømmer et lite flertall miljøet positivt, men her anvendes svaralternativet bra hyppigere enn meget bra. Hos humanistene er det derimot et lite negativt flertall, og det hyppigste svaralternativ som anvendes er dårlig.

Bibliotekmulighetene evalueres klart positivt innenfor alle fagområder, men graden av tilfredshet er størst hos realistene. Bare 4 personer (tre samfunnsvitere og en realist) anser biblioteksituasjonen å være meget dårlig, mens 34 anser situasjonen for å være dårlig.

Eksperimentelt utstyr angår mest realistene, og blant denne gruppen finner vi at flertallet evaluerer forholdene positivt. Blant de samfunnsvitere som dette spørsmålet angår, finner vi også flest positive svar.

EDB-mulighetene bedømmes klart positivt blant dem som finner spørsmålet relevant. Dette gjelder 5 humanister, 24 realister og 27 samfunnsvitere. Blant humanistene finner 3 personer forholdene meget bra, 1 tilfredsstillende og 1 meget dårlig. Blant samfunnsviterne evalueres EDB-mulighetene mest positivt, idet 8 svarer meget bra, 9 bra, 10 tilfredsstillende og ingen gir negativ evaluering.

Vi har også sammenholdt svarene med hensyn til faglig miljø og faglig veiledning med stilling i mars 1970. Blant humanistene finner vi ingen forskjell i svarene mellom dem som har oppnådd de høyeste universitetsstillinger (professorer, dosenter og førsteamanuenser) og de øvrige. Blant realistene var det heller ingen forskjell

mellom disse to gruppene i evalueringen av faglig miljø, mens derimot de som nå innehadde de høyeste universitetsstillingene evaluerte den faglige veiledningen enda mer negativt enn de øvrige. Blant samfunnsviterne bedømmes derimot både faglig miljø og faglig veiledning mer positivt av den tilsvarende gruppen.

b. Arbeidsforholdene i stipendtiden.

Stipendiatpopulasjonen ble spurt om noen av de følgende forhold var aktuelle i deres stipendtid: Manglende tid til forskning, dårlige forskningsvilkår, usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling, usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipendet, dårlig økonomisk situasjon.

Det var selvsagt adgang til å krysse av flere alternativ. Tilsammen 156 personer eller 85% krysset av minst ett av disse alternativ.

Svarene viser for samtlige fagområder et klart mønster, idet usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling nevnes oftest - deretter usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipendet og dårlig økonomi som tredje hyppigste alternativ - jfr. Tabell II,20 og Figur II,4.

Usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling ble nevnt av 65% av alle stipendiatene, av samfunnsviterne 60%, realistene 75% og humanistene 60%.

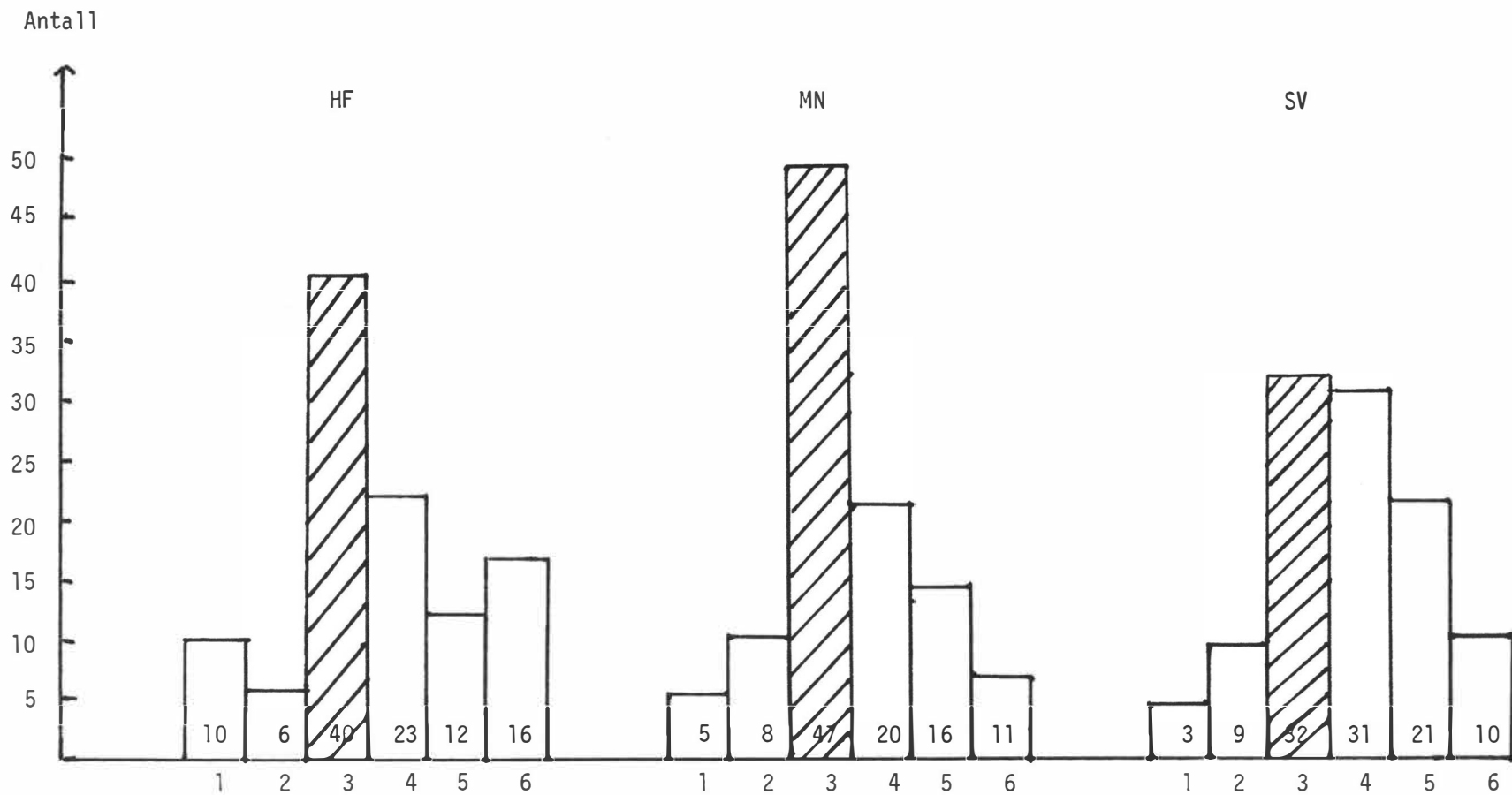
Usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipendet ble nevnt av 40% av alle stipendiatene; dette alternativ var nevnt langt hyppigst blant samfunnsviterne - 59%, humanistene 34% og realistene 32%.

Dårlig økonomi i stipendtiden ble nevnt av 27% av alle stipendiatene, igjen langt hyppigst blant samfunnsviterne.

Tabell II,20. Arbeidsforholdene i stipendtiden - svarfordelingen for hvert fagområde.

Fag- om- råde	Manglende tid		Dårlige vilkår		Usikkerhet m.h.t. stilling		Usikkerhet m.h.t. stipend		Dårlig økonomi		Ikke svart		Totalt
	1		2		3		4		5		6		
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Antall
HF	10	14,9	6	8,9	40	59,7	23	34,3	12	17,9	16	23,9	67
MN	5	7,9	8	12,7	47	74,6	20	31,7	16	25,4	11	17,5	63
SV	3	5,7	9	17,0	32	60,4	31	58,5	21	39,6	10	18,9	53
Sum	18	9,8	23	12,6	119	65,0	74	40,4	49	26,8	37	20,2	183

Figur II,4. Arbeidsforholdene i stipendtiden - svarfordelingen for hvert fagområde.

c) Stipendiatenes kommentarer.

I tillegg til å anvende svaralternativene i spørsmålene om forskningsvilkårene i Norge og forholdene i stipendiattiden, ble stipendiatene anmodet om eventuelt å komme med andre kommentarer. Tilsammen 59 personer (32%) kom med slike kommentarer, og nedenfor gjengir vi et utvalg av disse ordnet etter emne.

Forskerutdanningen og faglig veiledning ble kommentert kritisk av en rekke personer - dette i tillegg til at flertallet av stipendiatene allerede hadde besvart spørsmålet om faglig veiledning negativt (jfr. Tabell II,19).

"Det er altfor liten kommunikasjon mellom forskerne i Norge. Og det er for lite systematisk opplæring av forskningsrekruttene."

"Det ville være nyttig om det kunne organiseres seminar for stipendiater (metode, ordning av kartotek, siteringsmåte etc.)."

"For mye individuell isolasjon og gjensidig laissez-faire - i motsetning til drøftelser og veiledning. Dette sannsynligvis på grunn av lite miljø med én eller to mann på hvert felt og sterk konkurranse om stipendier og fremtidige usikre stillinger."

"På mitt felt er jeg forbauset over at man stadig holder fast ved den gammeltdagse, tidkrevende og alldeles ikke alltid fruktbare metode: gjennompløyning av foreliggende litteratur, innsamling av fotnoter etc. og ikke legger større vekt på avhandlingens originalitet, dens måte å angripe problemene på, og om den eventuelt bringer nye synspunkter. En omlegging i retning av det amerikanske system vil utvilsomt lønne seg såvel for universitetet som for den enkelte forsker og - forskningen."

"U.S.A. har klart seg ganske godt uten jus docendi-grad hittil, kanskje kunne vi i Norge i stillhet overse en ordning som allerede har overlevet seg selv og isteden satse på anerkjennelse (og eventuell styrkning) av magistergraden som forskningsutdannelsen med eller uten navneforandring (D.lic., D.art., D.polit. eller hva som helst med den magiske "D" av hensyn til internasjonal sprogbruk. Dr. dekker som kjent alt fra under cand.mag.-nivået til full embetseksamen og grad (dvs. mag.grad)."

"Utdannelsestiden er for kort til utdanning av forsker og kravene til teoretisk skoloring for beskjedne. Det må skjernes mellom lektorutdanning og en langt mer krevende og 2 år lengre forskerutdanning."

"Det har vært, og er fremdeles, en stor ulempe å arbeide ved et lite institutt hvor ingen andre har arbeidet med beslektede problemer. Jeg vil tro at den faglige kontakten kan bli bedre hvis man slår sammen alle instituttene til en enhet. En samordning av forskerutdannelsen ved disse instituttene vil kunne føre til at rekrutteringen kvalitativt sett blir langt bedre enn den er nu."

"Den vide orientering som trengs etter ensidig konsentrering om doktorgraden, blir det vanligvis ikke muligheter for. Innen humaniora skulle det være mulig med langt mer gruppearbeid i forskning, men den eldre og bestemmende generasjon er uvillig til å oppgi det personlige preg slik forskning har hatt og ennå har."

Men etter å ha karakterisert den faglige veiledning som dårlig bemerket en person også at han

"ville ikke veiledes så altfor mye, heller"

Kontor- og skrivehjelp - som også ble bedømt negativt (jfr. Tabell II,19) ble bl.a. kommentert slik:

"Stipend uten skrivehjelp og teknisk hjelp er dårlig investering."

"Kontor- og skrivehjelp er det minst tilfredsstillende. Regnet med at over halvparten av tiden har gått med til arbeid som en kontor-dame kunne utført hurtigere og mer effektivt."

Vi fant som kjent ut at et stort flertall av stipendiatene evaluerte biblioteksituasjonen positivt - men en person bemerket mangelen på "open stacks", og en annen har en rekke forslag til ytterligere forbedringer:

"For å sikre stipendiatene så gode forhold som mulig bør NAVF også interessere seg for arbeidsforholdene i de videnskapelige biblioteker, hvor det ikke er tilstrekkelig med gode arbeidsplasser, som det nu er. Videre bibliotekutbygging må satse på små kontorer for forskere, fri adgang til hyllene, hurtigere innkjøp og innlån av litteratur, langt flere leseapparater (på UB, Oslo, er det nærmest kø), mer hensiktsmessig utdannede bibliotekarer og flere av dem, i det hele bibliotekene må opphøre å være bokmuséer og bli arbeidsplasser for forskere i langt større utstrekning enn nu, og trivelige arbeidsplasser, derfor må de være åpne og med betjening en så stor del av døgnet som mulig. I dag er det ikke mulig å få en bok mellom kl. 15.00 og neste dag kl. 9.00, dvs. at bokmassen er tilgjengelig bare i en fjerdedel av døgnet!"

Vi fant at "usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling" gjorde seg gjeldende hos et flertall av stipendiatene. Vi tar med noen kommentarer som er relatert til dette forhold:

"Det ligger meg på hjertet å gi uttrykk for følgende: Det er til utgangen av dette år investert i meg stipendium (NAVF og Universitetet) i tilsammen 8 år. Jeg har tatt min doktorgrad, og jeg har min professor-kompetanseuttalelse. Hvor langt har dette ført meg? Jeg vet i dag like lite om min fremtid som for flere år tilbake. I mitt fag er det ett professorat som er opptatt i ti år til. Ved siden av dette professorat finnes det en universitetsstipendiatstilling. Ellers finnes det i det ganske land ingen stilling å krype inn i. Hvis man er heldig kan man finne noe i et utland, men det er heller ikke så ganske lett. En slik usikkerhet med hensyn til fremtid er lite oppløftende, og jeg synes det må være noe galt fatt med den stillingsstruktur vi har på våre universiteter i dag. Det synes meningsløst å få stipendier i 8 år, for så å skulle kunne bli tvunget til å oppgi sin virksomhet."

"Da jeg ble tildelt rekrutteringsstipend av NAVF i 1965, het det i tiltredelsespapirene: "Det forutsettes at stipendiaten tar sikte på å melde seg som søker til stillinger som opprettes som ledd i utbyggingen av universitetene og høyskolene i Norge." Jeg tilbrakte 3½ år i USA for å kvalifisere og spesialisere meg. Når jeg så kommer hjem viser det seg at det finnes ingen passende stillinger å søke på innen mitt fagområde. Men dette er i grunnen ikke det verste. De stillinger som eksisterer står ikke til rådighet fordi jeg er kvalifisert. Dette er en ansettelsespolitikk og en planlegging som er meg absolutt uforståelig."

"Etter at jeg har ofret så mye tid på forskning virker det meget deprimerende at jeg må arbeide i ungdomsskolen (9-årige). Med min spesielle fagkombinasjon er det for tiden umulig å få stilling i gymnaset."

"Fagseksjonen ... har fraveket sitt opprinnelige forslag om å prioritere stillinger (1 dosent, 1 amanuensis) innen det grenseområdet hvor jeg har arbeidet (etter oppfordring). Disse stillinger står ikke lenger på 5-årsbudsjettet og har forårsaket en viss omprioritering i min forskning."

"Usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipend" ble anført relativt hyppig (jfr Tabell II,20), og kommentarene til dette punktet peker spesielt på det forhold at NAVF bare gir stipend for ett år av gangen:

"Rekrutteringsstipend bør gis på tre år, og dette bør gjøres klart for stipendiatene."

"... manglende muligheter for å planlegge på lang sikt, f.eks. på grunn av bare ett års stipend."

".... for meg er f.eks. et år kort tid, for NAVF muligens lang tid."

".... at bevilgningsterminen i NAVF bare er ett år av gangen, og at man må søke 3/4 år på forhånd."

En person roste sterkt de betingelser som følger ved et universitetsstipend:

"Særlig er universitetsstipendiat en praktfull stilling. Jeg regner den som toppen av karriere, hva betingelser angår."

Dårlig økonomisk situasjon i stipendiattiden ble som tidligere vist anført av endel stipendiater (jfr. Tabell II,20 og Figur II,3). Dette har ledet til at en rekke stipendiater har tatt ekstraarbeid - noe som igjen har betydd mindre tid til forskning, men også endel verdifull erfaring ifølge kommentarene:

"For en stipendiat med familie var ikke de økonomiske vilkår dårlige, men så pass trange at en var nødt til å ta en del ekstraarbeid som stjal tid fra ens forskning."

"Stipendiatlønnen er generelt sett for lav og frister til sysler og ekstraarbeid utenom faget. Som regel er dette utilfredsstillende."

"Efter langvarig opphold i USA med stor familie ble de trange finansielle forhold hjemme en dominerende grunn til fraflytning av landet i 1966."

"At ikke forskningsstipendier for "avanserte forskere" (finnes) på "universitetslektor" eller "dosent"-nivå, men bare i lønnsklasse 17."

"I tiden som stipendiat har jeg hatt mange vikartimer, dels forelesninger og hovedfagsveiledning, dels ansvar for veiledning i drift av apparatur. Dette har gått ut over forskning, men også gitt verdifulle erfaringer."

"Stort sett har forholdene vært utmerket. I hele min stipendiattid, såvel under NAVF som under Universitetet i Oslo, innehadde jeg hjelpelærerstilling og var bibliotekar ved institutt. Bibliotekarstillingen var gunstig, da jeg på den måte kom i nær kontakt med hele den faglitteratur."

"Personlig tror jeg undervisningen er en viktig del av forskningsaktiviteten så lenge den holdes på et moderat nivå. I mitt tilfelle har jeg undertiden hatt like mye undervisning som en lektor, og dette har nødvendigvis gått ut over min forskning."

"To store studielån og én stipendiatlønn medvirket til at jeg gikk ut av stipendiatstillingen 1-2 år for tidlig."

I tillegg til de alternativ som var nevnt under spørsmålet om forskningsvilkårene i Norge og forholdene i stipendtiden finnes bare to andre forhold kommentert i noen utstrekning; behovet for støtte til kortere reiseopphold og kontakten mellom stipendiaten og institutt/forskningsråd. Med hensyn til det første forhold peker endel på at det har vært problematisk å oppnå bidrag til kortere reiser, mens en annen gruppe roser det forhold at nettopp dette har vært mulig for dem.

"Det har vært og er for vanskelig å få penger til kortvarige utenlandsreiser."

"Betydningen av kommunikasjon mellom forskningsinstitutter i inn- og utland i form av korte besøk, deltakelse i seminarer etc. er grovt undervurdert. Enhver stipendiat bør disponere et reisebeløp mot rapportplikt."

"Alle burde oppmuntres til å bruke en vesentlig tid av sin stipendperiode utenlands."

"Som største pluss vil jeg nevne muligheten til deltagelse i 2 internasjonale kongresser i London med bevilgning fra NAVF og Utenriksdepartementet. Begge opphold, som var av knapt 2 måneders varighet, gav rike stimulanser som det faglige miljø hjemme ikke kunne gi."

"NAVF's holdning til ekstra bevilgning for økonomisk dekning ved kongressdeltagelse. Viktig at dette kan gjøres."

"Positiv kommentar: Økonomisk støtte til kortere studieopphold ved andre nordiske institusjoner, noe som er meget viktig."

En rekke stipendiater påpeker at deres kontakt med institutt/forskningsråd er svært svak, og utfordrer spesielt NAVF til å endre dette og i enda høyere grad bli et service-organ.

"Jeg visste ikke noe om hvilke rettigheter jeg hadde overfor instituttet og turde ikke gjøre noen fremstøt for å få kontorhjelp osv. Det hadde vel vært mulig å gjennomføre en vennligere, mer aksepterende tone: "Ønsker De hjelp med praktiske problemer, så kom til oss". Rådet kunne f.eks. tilby å formidle kontakt med professorer til faglig veiledning, så man fikk følelsen av at dette var en rettighet, ikke bare noe man plager opptatte mennesker med. Og jeg skulle ønske holdningen var mer positiv når man søker f.eks. om bidrag til maskinskrivning, så vi kunne slippe å få høre at vi bør gjøre denslags selv. En stipendiatlønn er ikke så rikelig at man kan gi ut flere hundre kroner til skrivehjelp, og det må være dårlig økonomi å bruke stipendiatenes arbeidstid til rent rutinearbeid som en kontordame gjør forttere, bedre og billigere."

Når studentene er representert på alle plan helt opp i Det Akademiske Kollegium, kunne vel forskningsstipendiatene også ha en eller annen form for representasjon i forskningsrådet til å fremme sine synspunkter og som kanal for eventuell misnøye.

Jeg følte meg ikke uønsket på instituttet, men følte meg på den andre side heller ikke ønsket. Jeg var utenfor, likegyldig. Dette smittet over på det rent faglige, jeg gikk med en stadig følelse av at det jeg gjorde ikke spilte noen rolle for andre enn meg selv. De søknadsskjemaene NAVF bruker, og konkurransen om stipendiene, skaper også inntrykket av at stipendiet er en slags gave man skal være takknemlig for. Det tærer på selvrespekten at man ikke kjenner det som et vanlig arbeidsforhold der man selv yter noe igjen til almenvellet for lønnen man får.

Jeg skulle ønske forskningsrådet også kunne oppfatte seg selv som et slags service-organ for stipendiatene. Nå legger skjemaene særlig vekt på å føre kontroll med at stipendiatene ikke tjener for meget utenom, at arbeidet skrider fram etter planen osv."

"Jeg har savnet en direkte kontakt med rådet idet jeg har følt behov for å diskutere og få godkjennelse av opplegg og tempoplaner."

".... at Forskningsrådet ikkje har nokon klageinstans for forskningsstipendiater. Det undrar meg at stipendiater ikkje får delta i gruppene sine møte. Det undrar meg at Forskningsrådet ikkje har kontroll med at instituttprofessorane verkeleg tek seg faderleg og venleg av stipendiatene. Og det undrar meg at Forskningsrådet ikkje har sosialarbeidarar som kunne hjelpe stipendiatene med dei problema dei møter i slummen sin."

"NAVF burde snarest innføre bedre faglige bedømmelser av søknadene."

"Som stipendiat har man ikke muligheter for å skaffe seg oversikt over egne situasjoner, f.eks. NAVF's vurdering av en selv, følgelig føler man seg prisgitt ett eller annet ukjent."

III. Konklusjon.

Det er grunn til å understreke at denne undersøkelsen bare omfatter et utvalg av personer som har hatt stipend - nemlig de som innehadde universitetsstipend eller regulært forskningsstipend fra NAVF høsten 1961 eller høsten 1966 innenfor humaniora, realfag og samfunnsvitenskap. Hvorvidt våre resultater er gyldige også for andre "rekrutteringsårganger" og innenfor andre fagområder, er fortsatt et åpent spørsmål. Utredningsinstituttets mobilitetsundersøkelse vil i noen utstrekning besvare dette spørsmålet. Men det er åpenbart at tiden i rekrutteringsstilling, og karrieren forøvrig, vil være sterkt influert av det stillingstilbudet som stipendiatene møter innenfor og utenfor universitetene.

Blant resultatene fra undersøkelsen vil vi spesielt peke på at to forhold overrasker oss noe:

- a) Den høye gjennomsnittstiden innenfor rekrutteringsstilling - spesielt som stipendiat - og det forhold at dette gjør seg gjeldende innenfor alle fagområder. At gjennomsnittstiden er spesielt høy innenfor samfunnsvitenskap kan forklares ved NAVF's spesielle investeringer i dette fagområdet før utbyggingen ved lærestedene kom i gang i noe nevneverdig omfang. I denne tiden har åpenbart NAVF's forskningsstipend vært anvendt også for vel etablerte forskere i påvente av senere stillinger ved lærestedene.
- b) Det er få stipendiater som har oppnådd/valgt en stilling ved et forskningsinstitutt utenfor lærestedene. (Men våre data forteller lite om hva årsaken til dette kan være - men de støtter i noen utstrekning påstandene om at det nåværende rekrutteringssystem utelukkende eller primært tar sikte på universitetsrekrutteringen).

Utredningsinstituttet har i andre sammenhenger foretatt beregninger over behovet for rekrutteringsstillinger under alternative forutsetninger⁷⁾. Våre data fra denne undersøkelsen gir en rekrutteringsfaktor ($\frac{\alpha}{1}$) på 0,10 for 1961-populasjonen og 0,08 for 1966-populasjonen, dvs. at den årlige tilgang på kvalifiserte forskere til permanente universitetsstillinger ifølge vår enkle modell vil utgjøre 10% (8%) av de som til enhver tid har stipend ($P = \frac{\alpha}{1} R$)⁷⁾.

I tillegg kommer rekrutteringen direkte fra assistentgruppen.

Det var relativt få som gav uttrykk for misnøye med den økonomiske situasjonen i stipendtiden, og dette er kanskje noe overraskende på bakgrunn av den lange stipendtiden som vi fant innenfor vårt utvalg.

Misnøyen med forskerveiledningen i Norge kommer klart fram i denne undersøkelsen, og resultatene står i sterk kontrast til hva Bernard Berelson har funnet blant dem som oppnår dr.grad i USA⁹⁾.

Men hvor intens en slik veiledning bør være og hvilke komponenter den bør inneholde innenfor de enkelte fag, er fortsatt et åpent spørsmål, og vel verdt et nærmere studium.

Undersøkelsen viser også klart den usikkerhet som hersker blant stipendiatene med hensyn til fremtidig stilling og stipendfornyelse. Ulf Torgersen gir en meget interessant skildring av disse forhold i artikkelen "Stipendiatens vanskelige liv og levnet" hvor han spesielt skildrer miljøet rundt Institutt for Samfunnsforskning i Oslo⁶⁾. Forskerrollen og motiveringen for forskning er forøvrig studert av Tore Lindbekk i "Forskerrekruttering innen fem profesjoner"⁵⁾.

IV. Referanser.

- 1) Forskerrekruttering - forskerutdanning - forskerkarriere.
(Nordisk Forum 6/1966, Oslo 1966).
- 2) Forskerrekruttering og forskerutdanning.
(Melding nr. 2 fra Hovedkomiteen for norsk forskning, Oslo 1968).
- 3) Utredningsinstituttet gjennomfører for tiden en studie av mobiliteten blant forskere i Norge (spesielt innenfor universitetssektoren) basert på en analyse av instituttets forskerkartoteker for årene 1961, 1965, 1966, 1968 og 1969. Denne undersøkelsen vil bl.a. vise gjennomsnittlig stipendtid og overgang til permanent universitetsstilling for samtlige fagområder.
- 4) Hans Skoie: a) The Problems of a Small Scientific Community: the Norwegian Case (Minerva Vol. VII, No. 3, Spring 1969).
b) Resultatene for humaniora er ennå ikke publisert.
- 5) Tore Lindbekk: Forskerrekrutteringen innen fem profesjoner.
(Stensil, udatert).
- 6) Ulf Torgersen: Stipendiatens vanskelige liv og løvnet.
(NAVF's utredningsinstitutt 1970).
- 7) NAVF's utredningsinstitutt: a) Arbeidsnotat 1:1967.
b) Notat nr. 8:1970.
- 8) Hans Skoie: Nordmenn med doktorgrad 1920-1969.
(Forskningsnytt nr. 4, 1970).
En mer utførlig oversikt vil bli publisert fra NAVF's utredningsinstitutt med det første.
- 9) Bernard Berelson: Graduate Education in the United States.
McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, 1960.

REKRUTTERINGSUNDERSØKE LSEN

NAVF's Utredningsinstitutt ønsker å belyse rekrutteringsforholdene innenfor forskningen gjennom en undersøkelse blant personer som innehar eller har innehatt rekrutteringsstillinger. Undersøkelsen tar blant annet sikte på å kartlegge hvilke stillinger forskerne innehar etter avlagt universitetseksamen, og hvordan mulighetene har vært for yngre forskere til å drive forskning i Norge.

De er blant dem som er trukket ut i denne utvalgsundersøkelsen, og vi håper at De vil være så vennlig å ha bryet med å besvare det vedlagte spørreskjema og returnere det til oss så snart som mulig. Deres svar vil bli behandlet konfidensielt.

For NAVF's utredningsinstitutt

Hans Skoie

Marrigje J.A. Scobie.

Marrigje J.A. Scobie

Navn: Fødselsdato og -år:,.... 19...

Universitets/høgskole-eksamen: Tittel: Fag:

Universitet/høgskole: År:

1. Hvilke norske stillinger har De hatt (inkludert stipendiatstillinger)?

	Stilling	Tidsrom	Arbeidssted	Finansieringskilde
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

2. Hvilke utenlandsopphold har De hatt (av varighet ett semester eller lenger)?

	Stilling/status	Tidsrom	Arbeidssted studiested	Finansieringskilde
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

3. Mener De at De har hatt faglig utbytte av Deres utenlandsopphold?
(kryss av det som passer)

- Inspirerte til forskningsarbeid
- Gav kjennskap til nye forskningsmetoder
- Muliggjorde kontakt med fagkolleger
- Annet utbytte, hvilket

- Reisens formål ble ikke innfridd
- Dårlig faglig utbytte
- Vet ikke

4. Har De tatt en norsk eller utenlandsk doktorgrad? Ja Nei
Hvis ja: Tittel: _____ Universitet/høgskole: _____ År: _____
- Hvis nei: tar De sikte på en slik grad? ja, i nær framtid nei
 ja, på lengre sikt vet ikke

5. Hvor lang tid var De eventuelt opptatt med Deres doktor-arbeid?
Bruttotid: (antall år fra De startet forskningsarbeidet og inntil avsluttet avhandling) år.
Nettotid: (bruttotid fratrukket tid som er anvendt til annet arbeid) (skjønnsmessig) år.

6. a. Har De i Deres forskningsarbeid utført eksperimentelt arbeid? Ja Nei
b. Ved hvilket institutt ble i så fall det eksperimentelle arbeid utført?

7. Hvilke arbeider av faglig art har De publisert? (vedlegg evt. publikasjonsliste)

A. Bøker:

Tittel	Forlag	Dato
--------	--------	------

Artikler:

Tittel	Tidsskrift	Dato
--------	------------	------

Andre publikasjoner: (inkludert stensilerte rapporter)

- B. Antall artikler i tidsskrifter av allmenn interesse, presse, NRK, etc.

8. Hvordan har De vært fornøyd med muligheten til å gjennomføre Deres forskningsarbeid i Norge med hensyn til:

	Meget dårlig --	Dårlig -	Tilfredsstillende o	Bra +	Meget bra ++	Ikke aktuelt
Faglig miljø						
Faglig veiledning						
Eksperimentelt utstyr						
E. D. B.						
Bibliotek						
Kontor og skrivehjelp						
Andre, hvilke						

9. Var noen av de nedennevnte forhold aktuelle i Deres stipendiattid?

- Manglende tid til forskning
- Dårlige forskningsvilkår
- Usikkerhet med hensyn til fremtidig stilling
- Usikkerhet med hensyn til fornyelse av stipendiet
- Dårlig økonomisk situasjon
- Andre, hvilke

10. Andre kommentarer:

Data om dem som ikke svarte på spørreskjemaet.Tabell A.II.1. De som ikke svarte fordelt etter kjønn og fagområde.

	H F	M N	S V	S u m
Menn	6	4	1	11
Kvinner	-	1	-	1
I alt	6	5	1	12

Tabell A.II.2. De som ikke svarte fordelt etter stilling i mars 1970 og fagområde.

	H F	M N	S V	S u m
Professor	1	-	-	1
Dosent	-	-	-	-
Mellomgruppen	-	1	1	2
Stipendiat	2	-	-	2
Vit.ass.	-	1	-	1
Annet vitensk. personale	-	1	-	1
Øvrige, Norge	3	2	-	5
I alt	6	5	1	12

Samlet stipendtid - distribusjon.

Tabell A.III.1. Stipendiatpopulasjonen fordelt etter samlet stipendtid.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Sum år	Ant. stip.
<u>HF</u>																			
61	1	3	3	6	3	4	3	1	-	3	1	-	-	-	-	-	-	149	28
66	-	4	4	10	6	9	2	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	195	39
Herav stip. i 1970	-	-	-	7	1	4	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	85	15
S u m	1	7	7	16	9	13	5	2	2	3	2	-	-	-	-	-	-	344	67
<u>MN</u>																			
61	-	2	6	5	4	4	2	3	2	1	-	1	1	-	-	-	-	177	31
66	3	4	3	4	8	3	5	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	146	32
Herav stip. i 1970	-	1	-	2	4	3	4	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	103	17
S u m	3	6	9	9	12	7	7	4	3	1	-	2	1	-	-	-	-	323	63
<u>SV</u>																			
61	1	-	2	1	5	4	3	5	3	3	-	2	3	-	-	-	1	258	33
66	2	-	2	-	10	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89	19
Herav stip. i 1970	-	-	1	-	6	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	68	12
S u m	3	-	4	1	15	8	4	5	3	3	-	2	3	-	-	-	1	347	52
Sum 61	2	5	11	12	12	12	8	9	5	7	1	3	4	-	-	-	1	584	92
Sum 66	5	8	9	14	24	16	8	2	3	-	1	-	-	-	-	-	-	430	90
Herav stip. i 1970 sum	-	2	-	9	11	10	5	2	2	1	2	-	-	-	-	-	-	256	44
I alt	7	13	20	26	36	28	16	11	8	7	2	3	4	-	-	-	1	1014	182*

* Vi mangler opplysninger fra en SV-stipendiat.

Anvendt tid til dr.arbeidet (norsk dr.grad).

Tabell A.IV.1. Bruttotid anvendt til dr.arbeidet.

Fag- område	A n t a l l å r																Median	Gj.- snitt
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	U- kjent	Sum		
HF	-	-	-	5	3	2	5	3	1	-	1	-	1	1	3	25	7	7,0
MN	-	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	-	-	-	-	15	6	6,0
SV	-	-	2	1	1	-	3	1	2	1	-	-	-	-	-	11	7	6,5
S u m	-	2	4	8	6	3	9	5	4	2	3	-	1	1	3	51	7	6,6

Tabell A.IV.2. Nettotid anvendt til dr.arbeidet.

Fag- område	A n t a l l å r												Median	Gj.- snitt
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	U- kjent	Sum		
HF	-	1	7	4	9	2	-	-	-	1	1	25	4,5	4,4
MN	1	5	2	3	3	-	1	-	-	-	-	15	3	3,4
SV	-	2	3	3	1	1	1	-	-	-	-	11	4	3,9
S u m	1	8	12	10	13	3	2	-	-	1	1	51	4	4,0

SUMMARY IN ENGLISH

This study examines the career of a sample of research fellows and records their observations on their working conditions.

The sample consists of nearly 200 research fellows within the Arts, Natural Sciences and Social Sciences who held either a university research fellowship or a research fellowship from the Norwegian Research Council for Science and the Humanities (NAVF) in the autumn of 1961 or the autumn of 1966. These groups were asked to answer a questionnaire, which 94 percent completed.

The average length of a fellowship period was 6.4 years for the 1961-group and 4.8 years for the 1966-group. Members from both groups in addition held a research assistant post for 0.9 years. 44 percent held a fellowship during more than five years. In March 1970, 24 percent (most of them from the 1966-group) still held a fellowship; thus the figures for fellowship length must be revised later. The 1961-group of Social Sciences research fellows held recruitment post (fellowship or research assistant) for the longest period, but the Arts and Natural Sciences groups also held such posts for over five years on an average.

The long average fellowship period is explained by the fact that many members of the sample held fellowships from different sources successively; quite a few have held fellowship both from the Universities and from NAVF. The average duration for NAVF-fellowships was 4 years and 3.8 years for University-fellowships.

A large proportion (70 percent) of the 1961 fellowship-holders held a permanent post at an institution of higher education in March 1970. Only 2 percent of them worked in a research institution outside the educational institutions; 3 percent held a permanent post abroad; 19 percent were otherwise employed in Norway, and 5 percent still held a fellowship. Within the 1966-group 46 percent held a permanent post at an institution of higher education, an almost equally large proportion (43 percent) still held a fellowship in March 1970.

36 percent of the sample had obtained a doctorate, and 35 percent intended to take such a degree in the near future or at a later date. Members of the sample who had a Norwegian doctorate obtained it at a

younger age than others in the corresponding category. Fellowship-holders on average spent from six to seven years on their doctorate, but the average net time spent on this work was reported to be from four to five years.

The investigation shows that 66 percent of the fellowship-holders spent one term or more studying abroad. The majority of Social Scientists and Natural Scientists spent this period in America; the majority of fellowship-holders in the Arts went to European countries.

Research fellows were asked if they were satisfied with the opportunities to carry out research work in Norway with regard to professional milieu, professional supervision, experimental equipment, E.D.B., libraries and secretarial assistance. A large majority noted dissatisfaction with professional supervision; a somewhat smaller majority were dissatisfied with the secretarial assistance. The other conditions were evaluated positively by a larger or smaller majority.

The replies of 65 percent of the sample expressed uncertainty about a future job, while 40 percent were worried about renewal of their fellowship.

Several research fellows pointed out the weakness of research training in Norway, many also deplored a lack of contact between NAVF and research fellows.

LIST OF TABLES AND FIGURES

- Table II,1. Number of research fellows questioned and number and percentage of answers, tabulated according to field of study. (HF = the Arts, MN = Natural Sciences, SV = Social Sciences).
- Table II,2. Research fellows tabulated according to field of study and sex.
- Table II,3. Research fellows tabulated according to average number of years they held the recruitment post and field of study. The number of persons who held a research-assistant post is given in brackets.
- Table II,4. Average and median duration of fellowships for the 1961-group and the 1966-group of research fellows, tabulated according to field of study. The figures in brackets refer to those still holding a fellowship in March 1970.
- Table II,5. Research fellows tabulated according to the total number of years they held a fellowship and field of study. Number and percentage.
- Table II,6. Research fellows tabulated according to source of finance of their fellowships and field of study.
- Table II,7. Average duration of fellowships tabulated according to source of finance of fellowships and field of study.
- Table II,8. Total fellowship time (number of fellows x duration of fellowships) tabulated according to source of finance of fellowships and field of study. Percentages.
- Table II,9. Research fellows tabulated according to the post they held in March 1970.
- Table II,10. The percentage of research fellows who by March 1970 had a permanent university post. The figures in brackets refer to those still holding a fellowship in March 1970.
- Table II,11. Research fellows within the Arts tabulated according to the posts they held in March 1970.
- Table II,12. Research fellows within the Natural Sciences tabulated according to the posts they held in March 1970.
- Table II,13. Research fellows within the Social Sciences tabulated according to the posts they held in March 1970.

- Table II,14. Research fellows with a doctorate- tabulated according to origin of doctorate (Norwegian or foreign) and those without a doctorate tabulated according to doctorate aspirations.
- Table II,15. Average age of research fellows when Norwegian doctorate was conferred, and average time spent on this doctorate, tabulated according to field of study. Median age and median time in brackets.
- Table II,16. Visits abroad (lasting at least one term). Number and percentage of research fellows and number of periods spent abroad.
- Table II,17. Research fellows tabulated according to the duration of their periods abroad and field of study.
- Table II,18. Percentage of research fellows who paid visits to various parts of the World tabulated according to field of study.
- Table II,19. Research fellows' comments on professional conditions for research in Norway tabulated according to questionnaire replies and field of study. (Question 8 in the questionnaire).
- Table II,20. Research fellows' comments on professional conditions in research in Norway tabulated according to questionnaire replies and field of study. Number and percentage. (Question 9 in the questionnaire).
- Fig. II,1. Research fellows distributed according to number of years they held a fellowship. The shaded squares indicate the number of persons who still held a fellowship in March 1970.
- Fig. II,2. Research fellows from the 1961-group and the 1966-group respectively, distributed according to the post they held in March 1970.
- Fig. II,3. The research fellows' comments on professional conditions for research in Norway.
- Fig. II,4. The research fellows' comments on personal conditions in research in Norway.

STIPENDIATENS VANSKELIGE LIV OG LEVNET*

Ulf Torgersen
Institutt for statsvitenskap
1970

1. Innledning.

Når universitetsstrukturen beskrives, er det én person det er litt vanskelig å plassere. Det er stipendiaten. Han er ved universitetet, og han er ikke ved universitetet. Han er litt mer ved universitetet nå enn han var tidligere, særlig etter at rektor Ruud i sin tid fikk innført ordningen med at stipendiatene skulle ha en times undervisningsplikt i semesteret; den ordningen har hatt svært fornuftige konsekvenser. Stillingens posisjon er problematisk, både når man ser det fra stipendiatens posisjon og når en anlegger de omkringliggende herligheters synspunkt. Det er usikkert hvor meget en bør trekke stipendiaten inn i undervisning, og det er usikkert hvor mye stipendiaten bør la seg friste til å gå med på disse kravene og forventningene.

Jeg skal nå prøve å gi en oversikt over stipendiatens posisjon: Dette gjør jeg med særlig autoritet og sjelden faglig styrke, jeg har nemlig vært stipendiat i nøyaktig 14 år. Om dette ikke er Norges-rekord, er det i hvert fall en meget sterk plassering. Redegjørelsen kommer i noen grad til å trekke fram problemene ved stipendiat-tilværelsen, ikke de lyse sidene. Det er omtrent som å beskrive de vanskelige punktene i en slalomløype, det ligger ikke i det noen påstand om at alle der kjører ut og brekker beina, eller at det ikke finnes festlige partier, eller at det ikke stort sett er tilfredsstillende. Altså: til svartmalingen!

* Dette er en bearbeidelse av et diskusjonsinnlegg holdt på statsviterstudentenes vinterseminar 1970. Jeg takker Knut Midgaard, Erik Rinde, Hans Skoie, Per Torsvik og Steinar Wigtil for gode råd under bearbeidelsen.

Det er ett trekk som preger noen av dem som får stipend, og kanskje særlig enkelte av de aller fornuftigste og dyktigste, men hos de aller fleste melder det seg, om enn normalt noe senere. Det er en betraktelig usikkerhet: er det nå faktisk så lurt å gå inn i forskning? Dette kan synes som en rar påstand, en formoder jo gjerne at folk som går inn i forskning går dit ut fra en riktig sterk motivasjon, ikke akkurat "kall" men, vel Og det er riktig, men det betyr ofte at disse personene som befinner seg i en situasjon og som i og for seg har forferdelig lyst på en universitetsvirksomhet, også er relativt fantasifulle mennesker som kunne ha lyst til å gjøre svært mange andre ting også. Valgets kvaler er ikke så mye knyttet til om universitetsvirksomheten er en morsom og givende virksomhet, men til en tvil: finnes det andre enda morsommere ting som man går glipp av? Det finnes jo betraktelig mer intellektuell stimulans i en serie praktiske virksomheter enn i mye universitetsaktivitet, minst like mange anledninger til å få brynet seg mot virkelig intrikate og krevende oppgaver. Det er selvfølgelig endel universitetsfelter hvor slike praktiske alternativer ikke finnes, og jeg har ofte lurt på om ikke en del av forskningsmotivasjonen, og i annen omgang universitetsekspanjonen innenfor disse feltene snarere er forbundet med en sterk motvilje mot de praktiske oppgavene, hvis noen, som foreligger innenfor disse feltene enn en spesielt stor og sterk forskningsmotivering ("Det blir vel skolen")¹⁾. Ofte tror jeg ikke det foreligger forskningsmotivering i det hele tatt. Det er i det hele tatt sjeldnere vare enn en er villig til å innrømme. Innenfor en del filologiske disipliner er vel en ganske stor del av den senere forskermassen rett og slett blitt filologer fordi de er veldig glad i å lese bøker. Det kommer som et stort sjokk på dem at man ikke kan fortsette med å være ved universitetet bare ved å lese bøker og artikler, men at man også så smått skal begynne å skrive dem. De liker ikke dette, men de finner seg i det, og de blir nok bra forskere også²⁾.

1) Det kunne presenteres ganske gode argumenter for en teori om at universitetets "spontane" vekst er på felter hvor det er få studenter, men jeg skal ikke gjøre det ved denne anledning.

2) Enkelte fag har selvfølgelig et meget ambivalent forhold til forskning, som f.eks. psykologi. Studentenes begrensede respekt for forskning bør ikke tolkes som noe "nytt", men som en videreføring, en ekstrem variant, av lærerholdningen og holdningen blant praktikere.

Et problem av ny dato er det forholdet at en lang rekke personer som i og for seg har en temmelig problematisk relasjon til universitetet og dets akademiske verdier tar sikte på forskning fra første ferd. Universitetet er jo et ganske godt sted å være, selv om både professorer og studenter i fellesskap prøver å få omgivelsene til å tro at det er ille der. En god del av studentrevolusjonen er knyttet til en slik overmotivering, og disse konsekvensene er beklagelige både fra et institusjonssynspunkt og fra den enkeltes synspunkt³⁾.

Men selv om en klar lyst på forskning foreligger, er det ikke like greitt hvilket emne en skal gå løs på. Noen vil ha et helt klart siktemål, ikke sjelden er de interessert i å fortsette arbeid som de har gjort før de tok sin eksamen ved universitetet, og i slike tilfeller er saken ofte grei. Jeg sier ofte, fordi en lang rekke tilfeller er det ikke så greitt likevel; svært mange er innstilt på å fortsette sin magisteravhandling rett og slett på grunn av treghet⁴⁾.

Trolig ville det være bra for svært mange av dem å komme over i en helt annen type virksomhet for en kortere periode, enten undervisningsvirksomhet eller virksomhet som forskningsassistent innenfor et helt annet felt. Dersom det man opprinnelig var interessert i er noe verdt, så vender man nok tilbake til det likevel.

-
- 3) I en undersøkelse ved Columbia University fant forfatteren Allan Silver at bortimot 50% av de nye studentene hadde professorposisjonen som en mulig aspirasjon. Selv om vi regner med både feil og skjevheter i selve undersøkelsen, er dette tallet egnet til å inngi adskillig bekymring, fordi det så helt åpenbart ikke eksisterer noe samsvar mellom institusjonenes behov og summen av de individuelle motiver.
 - 4) Jeg vet dette av bitter erfaring: det ligger et manuskript i skuffen min som stammer fra en slik periode, og håpet om at jeg skal få gjort noe med det før pensjonsalderen er neppe særlig velbegrunnet.

2. Stipendiaten.

La oss begynne med begynnelsen. Stipendiaten har greid å overbevise et tilstrekkelig antall personer i eller ved forskningsrådet om at han er en lovende ung mann og at han bør "få en sjanse". (Det er selvfølgelig et meget stort antall som er interessert i å løse et begrenset problem og deretter gå over i annen virksomhet. Men her skal vi se på den andre situasjonen, hvor en vag interesse for "forskning" og "universitetet" dominerer). Han har så fått en bevilgning og er blitt stipendiat. Allerede på dette tidspunkt, i det øyeblikket han får stipend så å si, skifter hans perspektiv, ikke dramatisk, men litt. Fra å ha vært en person "som bør få en sjanse", oppfatter ofte stipendiaten seg som en person som er innenfor. Mens det tidligere skulle gis sterke grunner for å få ham inn, oppfatter han det nå ikke sjelden slik at tilsvarende vektige argumenter skal mobiliseres for at han ikke skal fortsette resten av sitt liv og sitt virke ved universitetet. Kanskje kommer ikke denne erkjennelsen så lynsnart som plasseringen i stipendiatsituasjonen, men erfaringen viser at den nok melder seg litt etter litt og som regel ganske raskt.

Hva er så stipendiatens situasjon akkurat i den tiden han har fått stipend? Dette er en deilig tid. Den nyuteksaminerte får lov til å være "lovende ung mann", uten at regnskapets dag på noen måte er noen realitet. Man er størst av de små, og de store er jo litt passé. Denne følelsen får en vel lettere innenfor psykologi, sosiologi og statsvitenskap nå enn før, selv om det ennå er svært få lærere over 50. Men vi greide det vi også. Det er en slags annen 12-årsalder.

Men så har en altså fått stipend, og det foreligger et emne som skal undersøkes. Så sitter en der en dag, med velspissede blyanter og hvitt papir, og dermed begynner en ny type bekymringer. Man kommer nemlig ikke i gang så fort som man egentlig hadde tenkt, det viser seg å være vanskeligheter forbundet med det man har tatt fatt på. Oppgaven må ofte omdefineres noe, og av og til svært mye, man finner ut at man ikke har så solid bakgrunn i litteraturen for emnet som ønskelig kunne være (skulle man studere noe annet mon tro?) Man synes kanskje til og med at man egentlig burde vært i utlandet et år eller to før man går løs på spørsmålene. Av og til ordner disse problemene seg, men selv i situasjoner hvor de ordner seg, inntreer det gjerne et punkt hvor det viser

seg å være usedvanlig vanskelig å få gjort noe. Svært mange står i stampe på et eller annet tidspunkt. En går seg fast.

Det første problemet man får å takle i den forbindelsen, og det har man for så vidt hatt en stund tidligere også, er spørsmål fra slekt og venner: "Hva gjør du egentlig"? Bak et slikt spørsmål ligger da en formodning om at stipendiatlivet er en noe særegen form for virksomhet. Det er litt vanskelig å skjønne hvorfor vedkommende nå skal begynne på skolen en gang til, etter å ha gjort unna både folkeskolen, gymnaset og universitetet. Det å være stipendiat er for omgivelsene ikke noen klar og velkjent virksomhet. Det er da meget fristende å si at man er "en slags lærer ved universitetet", da stanser spørsmålene i regelen⁵⁾. De fleste lærer seg slike formuleringer som de kan anvende for å holde ubehagelig nysgjerrighet litt i sjakk, og mange blir til og med riktig flinke til det etter en stund.

Det er imidlertid ikke bare slekt og venner som spør hva man egentlig gjør. Forskningsrådet gjør det samme, og det er verre. Tiden går, og NAVF eller liknende institusjoner vil gjerne se resultater. Og her er det at det dukker opp en rekke problemer. De dukker opp rett og slett fordi det må gis støtte til flere personer enn dem som kommer til å fullføre. Noen unnlater å levere noe ordentlig arbeid, eller å innfri forventningene til dem av en serie grunner. Delvis finner de ut at de i grunnen ikke har lyst til dette og går over i annen virksomhet. Det er en forholdsvis uproblematisk situasjon, og den utarter ikke til en langvarig og pinlig situasjon for en serie involverte. Men det er også situasjoner hvor personer i og for seg gjerne ville gjøre noe, de får det bare ikke riktig til. En lang rekke egenskaper som bare diffust kunne merkes tidligere, blir overeksponert i forbindelse med forskningsvirksomhet. Folk kan f.eks. i løpet av studieperioden eksellere ved å være meget dyktige og flinke kritikere. Det kan senere vise seg at denne kritiske begavelsen lammer deres øvrige virksomhet, og da er det fatalt. Stor reseptivitet og kunnskapsrikdom kan ha vært medvirkende til at de har gjort det bra til eksamen. De fortsetter kanskje senere

5) Universitetskarrieren er da også den de fleste senere går inn i. Se Hans Skoie's og Marringje Scobie's behandling av dette. Deres data passer også på andre punkter med mine observasjoner.

også å tilegne seg stoff i store mengder, og er i og for seg ikke blitt noe mindre dyktige til å gjengi det (bortsett fra den automatiske forringelsen av åndsevnene som skjer fra 20-årene) men der stopper det opp. Det finnes også personer som har kapasitet langt ut over det å være kritisk og/eller reseptiv og som faktisk sitter inne med et fond av idéer og innfall, feilen er bare at de likesom snakker seg tomme for disse innfallene, og aldri får det på papiret, får prøvet den typen innfall som de er i besittelse av mot harde og solide data. Andre igjen mangler den blandingen av robusthet og sensitivitet som er forutsetningen for at man kan behandle sine data med en passende men ikke overdreven respekt: de må hverken neglisjeres eller få dominere. Noen har problemer med å bli ferdige fordi en ferdig avhandling viser akkurat hvor god man er⁶⁾.

Kort sagt, folk går i frø, og det er meget vanskelig å vite på forhånd hvem som vil komme til å gjøre det. Om man ønsker å sikre seg mot slike ulykker, fører det gjerne til at man er mere selektiv på et tidlig trinn, med de problemer det medfører. Er det ikke det ene, er det det andre.

Stipendiaten er en person som har fått en sjanse. Om han bruker den er foreløpig et åpent spørsmål, som hverken kollegial høflighet eller demokrati kan løse. Men det kan ikke godt vare evig. Det forutsetter derfor at han leverer produkter, og at disse produktene evalueres. Dette er ikke bare moro.

La oss hoppe over det pinligste alternativ, og generelt anta at det foreligger produkter. Disse skal - om stipendiaten vil hake seg fast ved universitetet - evalueres. Den prosessen som innledes blir ofte både hard og bitter, fordi det ikke er særlig moro å bli vurdert; det går på identiteten løs.

6) Om dette emnet har Arthur L. Stinchcombe skrevet en artikkel: "On Getting "Hung-up" and other Assorted Illnesses", The Johns Hopkins Magazine, Winter 1966.

En støter derfor på en serie reaksjoner (forfatteren har selv følt eller demonstrert de fleste):

- (1) De som skal vurdere en har ikke greie på det de skal vurdere.
- (2) De har et annet faglig "syn" enn en selv.
- (3) De har selv konkurrert med en selv.
- (4) De er venner med ens fiender.
- (5) De er passé, eller viser tidlige tegn til senilitet.
- (6) De er ikke tilstrekkelig nøytrale.
- (7) De er fra utlandet.
- (8) De er fra Norge.

Helst burde en jo bare vurderes av seg selv, men den metoden er jo heller ikke uten feilkilder. En kan nok regne med en objektiv og rosende uttalelse, men det er jo gjerne en stilling en er ute etter. Tenner-skjærende må en finne seg i de utålelige spillereglene. En kan jo alltid søke trøst hos likesinnede, (det blir da gjerne folk fra andre institutter. Er folk for likesinnede er de jo gjerne konkurrenter også) hos studenter som sjelden har noe imot en kikk inn bak kulissene, eventuelt garderoben, eller i utformingen av velformede skriftstykker som setter tyrannene på plass.

Delvis som et produkt av denne typen problemer, men også mye som et resultat av det unaturlige i for mye stillesittende virksomhet, blir så stipendiater etter hvert grepet av en sykdom som vi skal kalle "rabies stipendiatis", eller mere velkjent under betegnelsen "stipendiatsjuken". Det er vesentlig tre symptomer som foreligger på stipendiatsjuken:

- 1) Det første utslettet kommer i form av sterk interesse for venners og kjentes lønn og vilkår i arbeidslivet. De aller fleste som har fått en høyere utdanning har jo en del venner og bekjente innenfor det private næringsliv eller andre og mere lukrative typer virksomhet hvor høyere utdanning kreves. Ikke sjelden er det da fristende å kjøpe Ligningsboka for å sammenligne sin egen livssituasjon med deres. Resultatet er i de fleste tilfelle gitt: ikke har man Mercedes og ikke har man villa, og det kan være ganske tynt med hytte på fjellet og sommersted ved sjøen også. En stipendiat starter med å tjene i lønnsklasse 17 med et alderstillegg, og det blir ikke særlig bedre på en god stund.
- 2) Det andre symptomet er en enorm interesse for andre problemer enn de som er knyttet til ens forskningsprosjekt. Det kan være all verdens spørsmål man kaster seg over, men det er gjerne et eller annet av almen samfunnsmessig interesse. Det kan enten være den helt umiddelbare organisatoriske omgivelsen, og da ytrer det seg gjerne i form av en veldig opptatthet av administrative spørsmål

ved det instituttet en er knyttet til. Dagene går, og en vikler seg inn i mer og mer kompliserte betraktninger om hvordan forskning og undervisning burde vært organisert, hva kan vi gjøre, er det noen muligheter for å forandre det hele på en slik måte at man bevarer de gode og eliminerer de uheldige sidene osv. osv. Interessen kan også rette seg mot noe fjernere objekter, og her er det nok å ta av, hele spekteret av tiders brennende politiske spørsmål står klare til bruk. Å hevde at involvering i slike spørsmål er en tvilsom eller problematisk virksomhet i seg selv ville selvfølgelig være et tåpelig standpunkt. Like sikkert er det imidlertid at en god del av slik involvering kan være en flukt for stipendiaten, så det blir opp til den enkelte å avgjøre for seg selv om han synes han har dette utslettet eller ikke.

- 3) Den tredje varianten av bekymringer henger sammen med ønsket om å forsvinne til et annet sted hvor man er mer anerkjent. Særlig etter at man får produsert en del, merker man at kanskje utenlandske kolleger uttaler seg noe mer velvillig om det man har gjort enn innenlandske: de første står som regel friere, ros og gode ord vil for deres vedkommende ikke følges av akutt ansettelsesforventning fra den annen part. En utvikler derfor ikke sjelden stemningen "ingen liker meg, og jeg kan like godt reise til utlandet, så. Da kan de ha det så godt. Jeg, som er så flink". Dette symptomet er meget vanlig, men det fremtrer i regelen bare i kasus som er relativt vellykkede, og antyder derfor at sykdommen i alle fall er inne i en godartet fase: er overstått. Men det kan være et tegn på at man er blitt miljøsadd og ønsker å mure seg fast i et evig stipendiatperspektiv.

3. Institutt for Samfunnsforskning - hva det gjorde.

Jeg har ikke snakket det aller minste om selve institutt-tilknytningen og dens former, og det er med vilje.

Det jeg har å si heretter blir litt mer personlig, og av klart mindre almen interesse enn det jeg har sagt tidligere. Jeg var stipendiat på Institutt for Samfunnsforskning i Oslo, og det var en periode da Instituttet var nytt og ferskt, og hvor dessuten samfunnsfagene var svært nye og svært løst forankret i universitetsstrukturen. En vil sikkert finne svært andre forhold ved institutter innenfor andre fag og på andre trinn i utviklingen. De følgende bemerkningene må derfor tas som en mer personlig sykehistorie; hvor alment det er, er nettopp spørsmålet.

Hvordan bidro så Institutt for Samfunnsforskning til å lette stipendiatens situasjon? Det bidro med hjelp og støtte i forbindelse med selve den faglige innsatsen. Det andre feltet har å gjøre med å tilpasse en i stipendiatsituasjonen, og å gjøre det mulig å tolerere den, og ikke å la seg vippe overende av de mest anstrengende elementene i den.

Hva slags faglig hjelp og støtte ga Instituttet? Det var få store og dominerende prosjekter som en kunne få trening ved, og slik jeg fant det praktisk å arbeide ble det bare i liten grad tilknytning til slike prosjekter. Det prosjektet jeg hadde mest med å gjøre er det som har vært kalt "akademikerprosjektet". Prosjektets samarbeidsformer var relativt uforpliktende; det involverte en svært sjelden i særlig intense former for samarbeid med andre mennesker, trolig langt mindre enn en egentlig ville hatt godt av. Bortsett fra dette prosjektet hadde jeg bare i meget begrenset utstrekning noe med andre prosjekter å gjøre. Likevel har jeg inntrykk av at selv disse svært løse samarbeidsformene representerte mere av et samarbeidsmiljø enn mange andre stipendiater opplevde, i andre fag, kanskje særlig blant humanistene. Også utenfor de mer forpliktende samarbeidsformene kan en vel si at Institutt for Samfunnsforskning, kanskje særlig i en noe tidligere fase representerte et forholdsvis intenst interaksjonssystem. Dette representerte både en frihet og en mulighet. Fordi systemet overløt til den enkelte å avgjøre om og når han trengte sine kolleger, var det fullt mulig å praktisere en isolasjon som kan være meget problematisk. Man holder seg unna kolleger, man tar ikke opp det som plager en faglig, en kommer i grunnen ikke hverken frem eller tilbake. Personer med en uheldig kombinasjon av engstelighet og stahet som dominerende virkemidler i ego-forsvaret vil raskt gli inn i den bakevjen; har de flaks greier de å manøvrere seg ut av den⁷⁾.

Folk med noe mere robust karakter utnytter mulighetene i dette systemet og kan ha svært mye glede av det. Alt i alt vil jeg kanskje si at systemet legger noe vel meget opp til egosentrisk parallell-lek. Jeg vil tro at et noe mere normert miljø, med noe mere rutinisert virksomhet sannsynligvis ville funksjonere noe bedre. Men her har en å gjøre med en komplisert balansegang: Vi kan heller ikke se bort fra det forhold at Institutt for Samfunnsforskning funksjonerte som en gruppe av personer som hadde midler andre steder fra, og som det var vanskelig for Instituttet å ta det fulle ansvaret for og derfor trekke inn i forpliktende

7) Dette er et vanlig problem i samfunnsfagene, hvor det er særlig viktig å hindre innkapsling i "egne" standpunkter via en gjennomgående konfrontasjon med annerledes tenkende.

samarbeid. Likevel gjaldt det at instituttet i meget stor utstrekning satset på de personene som man med noen rimelighet syntes kunne yte noe faglig; skal en kritisere institusjonen for noe må det snarere være at den var for villig til å prøve å gi folk en sjanse enn det motsatte. Direktør Erik Rinde's spesielt generøse innstilling kan ikke avledes av organisasjonens struktur, men var en egenskap han bragte inn i den, den bidro til å sette tonen på instituttet i denne perioden, som senere.

Men i tillegg til denne faglige støtten ytet Institutt for Samfunnsforskning også støtte ved å gjøre folk oppmerksom på stipendiatproblemen, og ikke å falle for altfor enkle fristelser i den forbindelsen. Vel var det slik at det i denne perioden var en alminnelig bekymring over den økonomiske situasjonen. Jeg husker særlig godt en periode i 1958 da det var alminnelige rykter om at forskningsøkonomien i fremtiden ville bli svært dårlig. En lang rekke personer som hadde stipendier regnet med at disse stipendiene kanskje ikke ville fortsette. Forskningsrådet, hovedkilden, ble oppfattet som en blanding av den store, stygge ulven og et overflødigshorn. Stort sett rant det relativt rikelig fra dette overflødigshornet, men av og til dukket det frem visjoner av Rådet som en gapende kjeft, som en gang i året glefset i seg noen lite produserende stipendiater. Særlig godt husker jeg en situasjon som var preget av instituttets spesielle husforhold. Instituttets kontorer lå rundt en midtgang, de hadde en svært tynn glassdør. Hvis man i den kritiske perioden stilte seg midt ute i gangen og halvhøyt nevnte ordet "Forskningsrådet", gikk 4-5 glassdører opp med en gang. Som sagt, dette var den verste tiden. I den tiden utviklet det seg også ulike teorier om hvordan gudene i Forskningsrådet på den mest effektive måten kunne formildes. Her dannet det seg rene "skoler" av oppfatninger. Hvordan skulle man skrive søknader? En skole hevdet at man skulle være ydmyk, beklage at man ikke hadde fått gjort mere, men love bot og bedring for neste år. En annen skole tilrødde at man åpent og direkte skulle innrømme at man ikke hadde fått gjort det en planla, men friskt og uten blussel regne med at dette var helt normalt. Noen hevdet at søknader burde være lange og detaljerte. Andre trodde på en slags predestinasjonslov: søknadene burde være korte og fylldige, for Forskningsrådet i sin ideosynkratiske vilkårlighet hadde i grunnen allerede bestemt seg, omtrent som Calvins gud.

Universitetet - som på det tidspunktet var mye mindre beheftet både med administrasjon og rådgivning - var en institusjon som det ikke var noen særlig nær kontakt med i det hele tatt. Det representerte det gode liv, reservasjonsløst. Men så fjernt som det var, var det Institutt for Samfunnsforskning som fikk lojaliteten. Norske forskere flytter lite. Selv om det i og for seg var utmerket at en person skaffet seg en posisjon ved universitetet, så reagerte en litt på slike meldinger som en reagerer på dødsfall.

I alle fall utviklet det seg en generell evne til å takle disse situasjonene. Det var en alminnelig oppfatning - i alle fall var det det man sa - at alle vi som var der burde få stipendier og fortsette å få stipendier (begrunnelsen vekslet fra visshet om egen genialitet til mere formålspregete resonnementer, med en liten dash av sosialpolitikk). Men det utviklet seg også en viss nødvendig distanse til problemene, og man lærte etterhvert å kjenne igjen de forskjellige tegnene for det som jeg har kalt rabies stipendiatis. Man visste med seg selv når symptomer og utslett var i anmarsj. Jeg tror det var meget få personer som ikke var temmelig klar over hvor skoen trykket, relativt sjelden tror jeg at man fant en ekstra-punitiv tendens. Tatt i betraktning den kritiske situasjonen som mange personer befant seg i vil jeg regne dette som miljøets viktigste bedrift og ytelse. Det var en gruppe som møtte denne situasjonen, den felles interessen for et fag man var engasjert i betydde at en serie problemer ble tålt og overvunnet. Bakom dette lå det ikke bare en privat sans for hasard, men også økonomiske realiteter. Instituttet fungerte nok som en blanding av en klubb og en arbeidsformidlingsentral, men ikke minst som en forsikringsordning, og det ble gjort store anstrengelser for at ikke temporære finansielle problemer skulle stanse god forskning. Mange som nå befinner seg i svært trygge stillinger ble hjulpet over kritiske økonomiske punkter, så problematisk kunne det være den gangen da universitetsstillinger var uhyre få.

4. Noen videre betraktninger.

Mye av dette er tidsbestemt. En god del av det har interesse i en situasjon hvor det var meget få institusjoner som var ute etter folk, hvor Institutt for Samfunnsforskning nesten var det eneste sted hvor det gikk an å finne et samfunnsforskermiljø og hvor universitetet var lite utbygd. Dette har forandret seg dramatisk. Det finnes nå en serie høyst ulike institusjoner som utdanner nettopp denne typen personer, og som gir plass for folk med denne utdanningen og med forsker- eller utrederinteresser etter eksamen. Sjansen til å få veiledning og annen støtte er øket på alle nivåer. Det å søke stipendier av denne typen eller studere med forskning som erklært mål er ikke lenger særlig uvanlig. I en nylig beklagelse fra en studentgruppe kunne man lese at bare 11 av 25 hovedfagsstudenter innen sosiologi nå fikk økonomisk støtte til sine hovedoppgaver. Det sier en del både om hyper-radikalt matvett og om hvor langt man er kommet med hensyn til å finansiere personer som befinner seg et godt stykke unna situasjonen som ferdig forsker. Uttrykket forskning ble også tidligere brukt med en noe større tilbakeholdenhet enn tilfelle er nå. Nå er det forskning bare en seminaroppgave ser dagens lys, og får en ikke forskningsstøtte er det jevngodt med en insinuasjon om mangelfullt utviklete sjelsevner.

Hver tid har derfor sine spesielle problemer. Jeg går ut fra at den tiden vi har hatt kan deles i to. Den første fase var preget av knapphet og vanskeligheter med universitetsstillinger. Den andre fasen har vært preget av overflod, og svært gode muligheter for folk som ønsket å gå inn i forskning på grunn av en voldsom utbyggingstakt. Det er mulig at den siste perioden ikke kommer til å fortsette på nøyaktig samme måten som hittil, en viss avflating av forholdet synes å være på trappene. En kan en del steder se tilløp til krangling blant akademikere: den økende interessen blant filosofer for å ta opp samfunnsspørsmål, og således etablere en ny amatør-sosiologi, vesentlig basert på mere reflekterende tysk litteratur, kan vel sees som et forsøk på erobring av grønne gressganger som åpenbart er mer fristende enn filosofenes avgnagde beiter. Hvordan det nå måtte gå er det grunn til å tro at stipendiatsituasjonen vil forandre seg. Den vil kanskje bli ennå tettere sammenkoplet med universitetsvirksomhet, og en del av det vil være bare til det bedre: noen tar skade av så mange år uten annen virksomhet enn forskning.

Det som nå synes å være problemet er at det - om det ikke gjøres noe ordentlig - vil bli mindre muligheter for fornuftig bruk av stipendiat- og rekrutt-tida i en periode da det er en serie presserende tilbud fra en rekke institusjoner. Stipendiatens situasjon må trolig gjøres noe tryggere, men etter en litt mer omtenksum første seleksjon med litt klarere kontakt mot andre sektorer av samfunnet enn det selvgenererende skolesystemet. Men det vil bety alvorlige ulemper: forskning blir bare til om en får tid til det, og suget fra annen virksomhet må det bygges visse barrierer mot, ellers spiser en såkornet. Om Institutt for Samfunnsforskning betydde noe så var det ikke minst ved en klar betoning av forskning. Det gjelder at universitetsinstituttene innen samfunnsfagene tar konsekvensen av dette, og ikke gir etter overfor en meningsløs rovdrift på de yngste i en periode da mulighetene for å drukne seg i undervisning er bedre enn noensinne, og der det også er tallrike fristelser iretning av å skaffe seg en menighet av nyfrelste og føre dem fram mot mørkets makter. Forske kan en jo gjøre i overmorgen, og er ikke begrepet forskning i grunnen for snevert definert?

Det er ikke min mening at en persons forhold til forskning nødvendigvis er et romantisk, dramatisk og eksistensielt forhold. En viss grad av rutine kan utvilsomt bygges inn i det. Men det har likevel såpass store personlige komponenter at en total unnvikelse av noen av de problemene som jeg har behandlet tidligere neppe er realistisk. Dette er da også grunnen til at jeg har funnet det nyttig å presentere disse refleksjonene. Kan det hjelpe nåtidens stipendiater til å identifisere sine problemer - løsningen må en innen vide rammer selv stå for - er hensikten med denne ekskursjonen til "Barndommens rike" oppnådd. Da kan det kanskje også forsvares å beskrive stipendiatens problemer uten å beskrive stipendiatens problemer, de han forsker for å få svar på.

SUMMARY IN ENGLISH

In an attempt to describe the problems and temptations inherent in the position of a research fellow, we describe the development of the research fellow from being a "promising young man" in search for a grant, through the difficult years of work on his project, to its completion - hopefully. The emphasis is throughout on the problematic aspects of this way of life, and we deal in some detail with such problems as lack of motivation, work inhibitions, fear of negative evaluation with its concomitant defensive strategies, withdrawal and escape into other activities. To this analysis of the "normal" sequence of possible misfortunes we add a description of the social science milieu of the Institute for Social Research; this is a more impressionistic and personal picture, and not necessarily a representative one. We believe that this milieu helped the research fellows over a number of the aforementioned "humps"; in no small measure this milieu has been the basis for the expansion of the social sciences at the University of Oslo. On the basis of this description we discuss the more general question of how the position of the research fellow might be made somewhat more meaningful to the incumbent; it is maintained, however, that research does require a considerable amount of freedom from other activities and that a certain degree of "alienation" probably is unavoidable.